

Jord- och skogsbruks-
ministeriet

REIJO KARHINEN

En ny början

JORDBRUK ÄR OCKSÅ FRAMTIDENS NÄRINGSGREN

PUBLIKATIONER 2019:6

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2019:6

En ny början

Jordbruk är också framtidens näringsgren

Reijo Karhinen

Jord- och skogsbruksministeriet,
Helsingfors 2019

392 milj. €
2018E

Jord- och skogsbruksministeriet

ISBN: 978-952-453-887-9

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2019

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	7.2.2019	
Författare	Reijo Karhinen		
Publikationens titel	En ny början. Jordbruk är också framtidens näringsgren		
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2019:6		
Tema			
ISBN PDF	978-952-453-887-9	ISSN PDF	1797-397X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-887-9		
Sidantal	89	Språk	Svenska
Nyckelord	jordbruk, lönsamhet, livsmedelsproduktion, dagligvaruhandel		
Referat <p>I ljuset av de ekonomiska nyckeltalen ser den övergripande bilden av det finländska jordbruket väldigt svag ut. Företagarinkomsten från jordbruket har visat en nedåtgående trend under hela 2000-talet. Den svaga lönsamhetsutvecklingen har sina grundläggande orsaker i Finlands EU-medlemsskap och de utmaningar som det innebar för vårt jordbruk att anpassa sig till den mer krävande omvärlden. Producenternas ställning i matkedjan är sämre än vad den verkliga vikten av dem ger sken av. I matkedjan med en dålig inre atmosfär har handeln en stark ställning.</p> <p>Syftet med denna studie var att kartlägga möjligheterna att öka företagarinkomsten från jordbruket med 500 miljoner euro. Detta konstaterades vara möjligt. Att uppnå målet kräver dock väldigt stora förändringar och reformer såväl i primärproduktionen som i hela matkedjan.</p> <p>Vår matkedja behöver en gemensam vision och en tydligare win-win-tanke längs hela kedjan. Producenterna måste skärpa användningen av egenmakt och förkovra kunskaperna i ekonomisk förvaltning. Gårdar som investerar och utvecklar verksamheten, livsmedellexport, ny teknik och ett omfattande program för utveckling av åkrar ska lyftas fram som strategiska prioriteringar inom utveckling av jordbruket. Även vikten av innovationer och gårdarnas specialisering ska ökas i samband med jordbruksreformen.</p> <p>Förutom klimatförändringen och ny teknik genomgår jordbrukets omvärld stora förändringar. En sådan omvärld och lönsamhetskrisen kräver ett starkt kompetensbaserat stöd till lantbruksföretagare. Ett av de viktigaste förslagen i rapporten gäller att inrätta ett nytt kompetens- och servicecenter i samband med Naturresursinstitutet.</p>			
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet		
Distribution/ Beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	7.2.2019	
Tekijät	Reijo Karhinen		
Julkaisun nimi	En ny början. Jordbruk är också framtidens näringsgren (Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino)		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:6		
Teema			
ISBN PDF	978-952-453-887-9	ISSN PDF	1797-397X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-453-887-9		
Sivumäärä	89	Kieli	Ruotsi
Asiasanat	maatalous, kannattavuus, elintarviketuotanto, päivittäistavarakauppa		
Tiivistelmä <p>Suomalaisen maatalouden kokonaiskuva talouden tunnuslukujen valossa on hyvin heikko. Maatalouden yrittäjätulo on laskenut trendinomaisesti koko 2000-luvun ajan. Juurisyyt heikkoon kannattavuuskehitykseen juontuvat Suomen liittymiseen EU-jäseneksi ja maataloutemme sen jälkeisiin sopeutumishaasteisiin uuteen, aiempaa vaativampaan toimintaympäristöön. Osana ruokaketjua tuottajien asema on jäänyt heidän todellista painoarvoa heikommaksi. Huonon sisäisen ilmapiirin omaavassa ruokaketjussa kaupan asema on vahva.</p> <p>Tämän selvitystyön toimeksiantona oli kartoittaa mahdollisuudet lisätä maatalouden yrittäjätuloa 500 miljoonalla eurolla. Tämän todettiin olevan mahdollista. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kuitenkin erittäin laaja-alaisia muutoksia ja uudistumista niin alkutuotannossa kuin koko ruokaketjussa.</p> <p>Ruokaketjumme tarvitsee yhteisen tahtotilan ja selkeämmän win-win-asetelman läpi ketjun. Tuottajien on terävöitettävä omaa vallan käyttöä, sekä lisättävä talousjohtamista. Investoivat ja toimintaansa kehittävät tilat, elintarvikkeiden vienti, uuden teknologian hyödyntäminen sekä peltojen laaja kehittämisohjelma on nostettava maatalouden kehittämisen strategisiksi painopistealueiksi. Myös innovaatioiden ja tilojen erikoistumisen painoarvoa osana maatalouden uudistamista on lisättävä.</p> <p>Ilmastonmuutoksen ja uuden teknologian ohella maatalouden toimintaympäristö on muutoinkin voimakkaassa murroksessa. Tällainen toimintaympäristö yhdistettynä maatalouden kannattavuuskriisiin edellyttävät vahvaa osaamislähtöistä keskitettyä tukea maatilayrittäjien käyttöön. Raportin yksi keskeisimmistä esityksistä on uuden osaamis- ja palvelukeskuksen perustaminen Luonnonvarakeskuksen yhteyteen.</p>			
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry		7 February 2019
Authors	Reijo Karhinen		
Title of publication	En ny början. Jordbruk är också framtidens näringsgren (A new beginning. Agriculture is also a livelihood of the future)		
Series and publication number	Memorandum of the Ministry of Agriculture and Forestry 2019:6		
Subject			
ISBN PDF	978-952-453-887-9	ISSN (PDF)	1797-397X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-887-9		
Pages	89	Language	Swedish
Keywords	agriculture, profitability, food production, grocery sector		
Abstract In light of economic indicators, the full picture of Finnish agriculture appears to be very weak. Entrepreneurial income of agriculture has shown a declining trend all through the 2000s. The root causes for the weak trend in profitability derive from Finland's accession to the EU and the consequent challenges for Finnish agriculture in adapting to the new, more demanding operating environment. Within the food chain the position of primary producers has remained weaker than their true weight would merit. The general feeling within the food chain is poor and the trade holds quite a strong position. The mission of this study project was to examine ways to increase the total entrepreneurial income of the agriculture sector by EUR 500 million. The conclusion was that this can be done. However, reaching the objective requires extensive changes and renewal, both in primary production and in the food chain as a whole. What our food chain needs is a common will and clearer win-win approach all through the chain. The producers must step up the use of their power and improve their financial skills. The strategic key areas for developing agriculture include a focus on farms that are making investments and developing their operations, food exports, making use of new technologies, and an extensive development programme for arable lands. Innovations and specialisation of farms should also have more emphasis as part of the renewal of agriculture. Besides climate change and new technologies, quite dramatic changes are taking place in the operating environment of agriculture in other respects as well. This kind of environment combined with the profitability crisis of agriculture requires strongly focused and skills-based support for farmers' use. One of the key proposals of the report is the establishment of a new expertise and service centre in connection with the Natural Resources Institute Finland.			
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

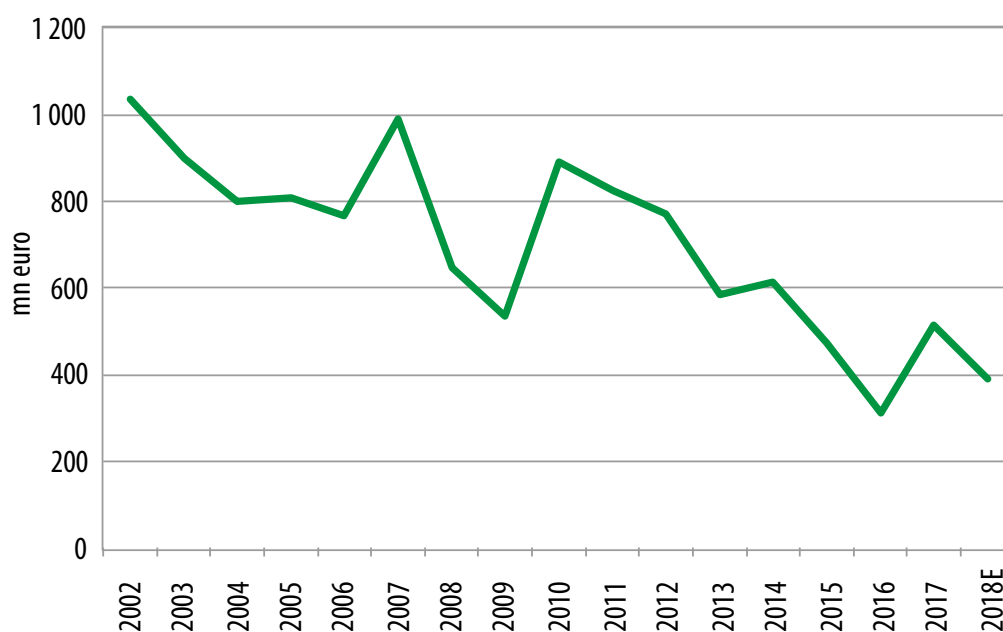
INNEHÅLL

1	Inledning	9
2	Sammandrag - Mycket måste förändras	12
3	En lönsam matproduktion – delaktighet och gemensamt idémöte som grund för utredningsarbetet	15
4	Den finländska matkedjan behöver en gemensam vision och den finländska maten förtjänar en egen gemensam nationell strategi	21
5	En kulturförändring på bred front är oundviklig	24
6	Producenterna måste skärpa greppet om den producentägda industrin för att förbättra industrins konkurrenskraft och betalningsförmåga	27
7	Producentorganisationerna – en outnyttjad resurs?	29
8	Ökat ansvarstagande, genuint kompanjonskap och öppna data förväntas av den centraliserade handeln	31
9	Konsumenten vill ha tydlig presentation av inhemsk mat och bättre tillgång på närmat	35
10	Den offentliga förvaltningen ska föregå med gott exempel i sina matupphandlingar	38
11	Tydligare roller för förvaltnings- och intressebevakningsorganisationerna	40
12	Myndigheternas beslut har exceptionellt stor inverkan även på jordbrukets lönsamhet	42
13	Grunden för en förbättring av lönsamheten: resultatorientering och samarbete mellan producenterna	44

14	En konkurrenskraftig förädlingsindustri möjliggör bättre producentpriser	47
15	Det slutgiltiga resultatet avgörs genom skicklig hantering av kostnader	49
16	Gårdar som investerar och utvecklar sin verksamhet utgör grunden för vår matförsörjning.....	55
17	Ett heltäckande och ambitiöst utvecklingsprogram byggs upp omkring åkrarna	59
18	Export – Från underpresterare till global exportör av trygg mat.....	63
19	Det finländska jordbruket måste göras till en föregångare i världen vad gäller utnyttjande av digitalisering, artificiell intelligens, plattformsekonomi och öppna data	68
20	Innovationer och specialisering går hand i hand med konsumentorientering	72
21	Även aktörerna inom forskning, utbildning och rådgivning måste ta ansvar för att förbättra jordbrukets lönsamhet.....	75
22	Lönsamhet, uppskattning och ett fungerande avbytarsystem är hörnstenar i odlarens ork	81
23	Jordbruket är också en lösning på bekämpningen av klimatförändringen.....	83
24	Under den nya programperioden måste det göras modiga val för att allokera stöden till genuin matproduktion.....	84

1 Inledning

Statsminister Juha Sipilä och jord- och skogsbruksminister Jari Leppä gav i juni 2018 undertecknad i uppdrag att utreda med vilka metoder företagarkinkomsterna inom jordbruket kunde förbättras med 500 miljoner euro på årsnivå. Det centrala för uppdraget var alltså den rent ekonomiska dimensionen och att utifrån den närma sig ämnet från näringslivsnivå ända ned till en gårdsspecifik granskning.

2017 är förhåndsresultat, 2018 är prognosresultat

Källa: Luke Ekonomidoktorn, Landbrukets Totalkalkyl

Bild 1. Utvecklingen av företagarkinkomsten inom jordbruket i Finland

De ekonomiska nyckeltalen ger en mycket svag helhetsbild av det finländska jordbruket. Trots den låga utgångsnivån, ökningen av gårdarnas storlek och effektiveringen av produktionen uppvisar lönsamhetsnivån inom vårt jordbruk en nedåtgående trend under hela 2000-talet. Under de senaste 10 åren har vi också i EU:s lönsamhetsjämförelser fallit från en genomsnittlig nivå ända ned mot bottenskiktet. År 2016 hamnade vi som helhet på plats 25 bland 28 medlemsländer i en jämförelse av jordbrukets och trädgårdsnäringens lönsamhet. (Luke)

Det verkar alltså inte vara fråga om en tillfällig störning, utan om en mer bestående strukturell uppsättning problem. Nuläget och den långvariga svaga utvecklingen talar starkt för att de korrigerande åtgärderna bör ha bred genomslagskraft och vara djupgående. Även om det i första hand är fråga om primärproduktion, är det nödvändigt att se situationen som en helhet på grund av det starka beroendeförhållandet mellan matkedjans olika delar. Hållbara korrigerande åtgärder som påverkar över tid bör i tillämpliga delar omfatta hela kedjan.

Före mitt eget utredningsarbete har det under årens lopp gjorts många bra utredningar som tangerar situationen inom vårt jordbruk. Trots den kontinuerliga försämringen av jordbrukets lönsamhet har man dock varit försiktig med att vidta korrigerande åtgärder i samband med genomförandet av utredningarna. Några åtgärder har visserligen vidtagits, men med tanke på hur allvarig situationen är har de snarare bestått av finjustering. På ett sätt har man blundat för verkligheten.

När jag skissar upp helhetsbilden av den ekonomiska framgången inom vårt jordbruk finns det skäl att också fästa vikt vid den bredare referensramen, dvs. hur myndigheterna som styr och övervakar producenterna, jordbruksforskningen, utbildningen, rådgivningen, intressebevakningen o.s.v. har lyckats i sin egen uppgift vid sidan av producenterna själva. Ju längre mitt utredningsarbete framskred, desto mer började jag fundera på följande: "Varför har man låtit detta ske? Varför har inga verkligt effektiva korrigerande åtgärder vidtagits?" Dessa funderingar bör hållas i minnet när innehållet i åtgärdsförslagen i min rapport utvärderas.

Trots att den ekonomiska situationen inom jordbruket är oroväckande för hela näringen, är det ytterst viktigt att betona att vi samtidigt har skickligt ledda och framgångsrika jordbruksföretag i olika storleksklasser. Det finns likaså skäl att vara glad och till och med stolt över de utmärkta livsmedelsråvaror som det finländska jordbruket producerar. Vår placering i det arktiska området minskar skördemängderna, men medför samtidigt egenskaper som förbättrar matens kvalitet och är exceptionella i jämförelse med resten av världen. Mat som produceras i Finland är ren och produceras på ett säkert sätt ur konsumentens synvinkel tack vare vår nationella värdegrund som betonar ansvarsfullhet.

I mitt utredningsarbete har jag utgått från att vårt jordbruk är en nödvändig del av tryggheten av vår försörjningsberedskap samt att Finland är en del av EU och unionens jordbrukspolitik. I regel har jag granskat förbättringen av jordbrukets lönsamhet endast med marknadsmässiga metoder. De betydande stöd som jordbruket erhåller har naturligtvis en väsentlig inverkan på helhetsbilden av vårt jordbruk. Stödets styrande effekt i fråga om olika gårdsspecifika val är till många delar väldigt avgörande, vilket är förståeligt.

Jag har varit verksam som utredningsperson på egen hand, utan någon särskild arbetsgrupp, men samtidigt har jag gjort andra delaktiga och lyssnat på andra på ett bredare plan. Jag har i stor utsträckning deltagit i olika höranden på olika ställen i Finland (bilaga). Dessutom kunde hela Finlands folk göra sin röst hörd via ett gemensamt idémöte på webben från juli till december 2018. Över 6 000 svar togs emot. Mitt mål har varit att förbli helt oberoende. Jag ansvarar själv för innehållet i min rapport.

Jag hoppas att min rapport både väcker diskussion och startar en process för vidareförädling av mina förslag samt även ger inspiration till helt nya förslag. Förhoppningsvis kan en så här vittomfattande utredning som är direkt baserad på höranden vara till nytta också vid de bord där riktlinjerna för den finländska jordbruksföretagarens verksamhetsföresättningar under de kommande åren och årtiondena definieras.

Mitt arbete skulle inte ha varit möjligt utan möten, samtal, verkstäder och andra idémöten med olika referensgrupper. Tack till alla er som jag har besökrat. Ett stort tack också till de tusentals finländare som deltog i det gemensamma idémötet på webben. Idémötet skulle inte ha lyckats utan samarbetspartnern Fountain Park Oy och dess sakkunniga personal, som var exceptionellt flink och flexibel. Ett varmt tack också till min högra hand, min projektkoordinator agronomie- och forststuderande Joonas Kantoniemi, som förhoppningsvis är en kommande jordbruksföretagare, samt jord- och skogsbruksministerns specialbiträde Risto Lahti, som varit ett effektivt bollplank. Jag vill också tacka servicedesigner Sofi Perikangas (www.futurice.com) för en lyckad visualisering av min mångfaceterade härva av problem, och ledningsassistent Miia Jalonen (www.vake.fi) för rapportens snygga presentationsdior.

Helsingfors, januari 2019

Reijo Karhinen

2 Sammandrag

- Mycket måste förändras

Efterfrågan på mat ökar globalt sett, vilket innebär att även matproduktionen som näring växer och utvecklas. Med stöd av mitt utredningsarbete är jag starkt övertygad om att Finland kan vara betydligt framgångsrikare än förut i denna referensram. Som nation måste vi lita på vår matproduktions styrkor och möjligheter, förtydliga vår vision och samarbeta i större utsträckning.

Ökningen av jordbrukets företagarinkomster på årsnivå med 500 miljoner euro i enlighet med mitt uppdrag är ytterst möjligt att uppnå. Det är emellertid mycket som måste förändras. För att nå målet förutsätts ett flera år långt reformprogram på bred front som är konsekvent och följer en stark vision. Verksamhetsmodellerna måste finslipas både på gårdarna och inom den omfattande jordbruksförvaltningen. Alla nivåer behöver förnyas. Ingen har råd att låta bli att erkänna att utgångspunkten för förnyelsebehovet är en allvarlig resultatkris inom vårt jordbruk.

I sista hand utgår jag som företagsledare från att det uttryckligen är genom högklassig och målinriktad ledning - inom alla delar av sektorn, från förvaltningen till gårdsnivå - som man kan ge Finlands jordbruk en nystart och därigenom också skapa en resultatrik uppgång.

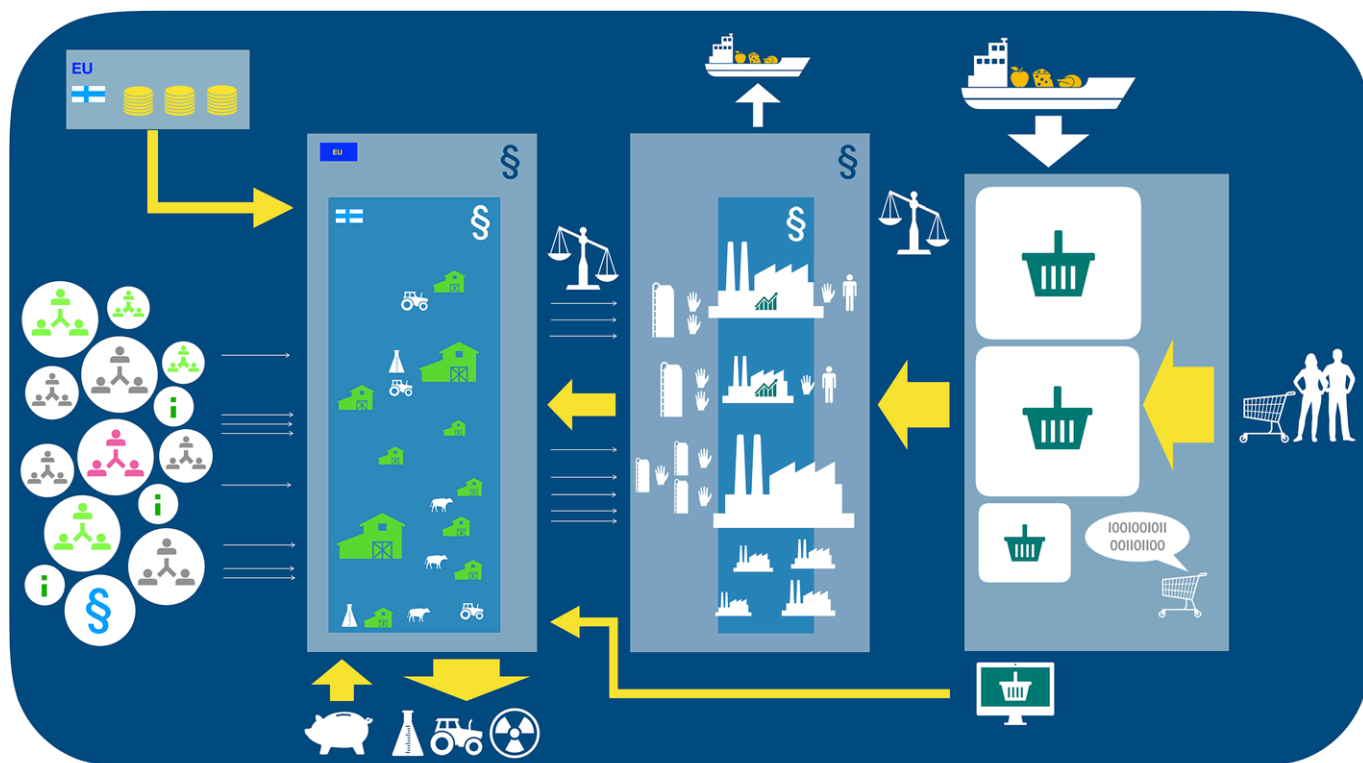

Bild 2. Beskrivning av den finländska matkedjan

Förslagen som ingår i denna rapport grundar sig på en omfattande process med höranden, som jag genomförde under drygt ett halvt år, och på den uppfattning jag fick som utomstående person. En del av mina förslag är mycket principiella och strategiska, medan andra står närmare vardagens konkreta natur. Nedan sammanfattar jag mitt huvudbudskap i tio punkter.

1. Vår matkedja behöver en gemensam vision och en gemensam matstrategi. Ett nytt vägledande diskussionsforum – Gemensamt Matbord (Yhteinen Ruokapöytä) grundas.
2. Producenterna måste ta tillbaka det primära styrnings- och ledningsansvaret, såväl stärka sin ägarstyrning som öka samarbetet i de gemensamma producentägda företagen och organisationerna inom branschen samt samtidigt våga kräva högklassigare handledning och rådgivning.
3. Resultatstyrning måste förankras som en grund för jordbruksföretagande. Heder åt ekonomikunnande och gör euron till ett gemensamt språk som sträcker sig ända till förvaltningen och myndigheterna.

4. Grunden för vårt jordbruk och därigenom vår matförsörjning är och kommer även i fortsättningen att vara gårdar som investerar, utvecklar och tar en verklig företagarrisk - oberoende av gårdens storlek.
5. Åkern är jordbrukets viktigaste produktionsredskap. Vi behöver ett vittomfattande utvecklingsprogram som är uppbyggt kring åkrarna – Åkerreformen 2025.
6. När det gäller exporten måste vi resa oss från en underpresterare till en global exportör av trygg mat.
7. Dagligvaruhandeln måste fås med i äkta win-win samarbetsanda med betonande av ansvarsfullhet och öppna data.
8. Låt oss göra det finländska jordbruket till en föregångare i världen vad gäller utnyttjande av digitalisering, artificiell intelligens, plattformsekonomi och öppna data.
9. Innovationer och specialisering – mer mod, fördomsfrihet och initiativförmåga.
10. Förutsättningarna för framgång skapas genom forskning, utbildning och rådgivning i toppklass. Styrningen av branschen samordnas och ett nytt kompetens- och servicecentrum för jordbruket inrättas.

Den nationella jordbrukspolitiken under nästa programperiod kommer att vara helt väsentlig med tanke på hur väl mina förslag fungerar och hur målet uppnås. Enbart genom de grundläggande strategiska linjedragningar som görs inom jordbrukspolitiken kan man antingen ytterligare accelerera förslagens positiva ekonomiska inverkan eller på motsvarande sätt i värsta fall helt slå undan benen för förslagen. Det är särskilt viktigt att stödpolitiken under nästa programperiod innehåller element som, oberoende av storleksklassen, skapar incitament för just sådana jordbruksföretag som investerar och tar en verklig företagarrisk. I slutet av min rapport beskriver jag mina tankar om de grundläggande linjedragningarna för stödpolitiken under den nya programperioden.

3 En lönsam matproduktion – delaktighet och gemensamt idémöte som grund för utredningsarbetet

En central princip för utredningsarbetet var att ge alla finländare möjlighet att delta i arbetet. Som metod valde jag möten ansikte mot ansikte med aktörer inom primärproduktionen och i tillämpliga delar aktörer inom hela matkedjan, temaspecifika verkstäder samt en omfattande nätbaserad och halvöppen dialog uppbyggd enligt principerna för en temaintervju.

Jag deltog i åtskilliga fysiska möten med olika sammansättningar och på olika håll i Finland (bilaga 1). Största delen av mötena genomfördes på utredningspersonens initiativ, men samtidigt hann jag också träffa nästan alla aktörer som på eget initiativ begärde ett möte.

Bild 3 Det första idémötets struktur

Genast i början av utredningsarbetet inleddes ett idémöte på webben med målet att säkerställa att en stor grupp deltagare hade möjlighet att vara delaktiga i arbetet: idéer och synpunkter direkt från konsumenterna och enskilda matproducenter. I inledningsskedet låg tyngdpunkten på de synpunkter som deltagarna öppet uttryckte med egna ord om matproduktionens framtid och de viktigaste frågorna vad gäller att lösa utmaningarna med anknytning till lönsamheten. Därefter fördjupades dialogen genom att ett tema i taget granska lösningsförslagen för de centrala teman som lyftes fram under idémötet.

En korsjämförelse av huvudpunkterna i den diskussion som förts ansikte mot ansikte i expertverkstäderna och diskussionen under idémötena gjordes flera gånger under utredningsarbetets gång. Observationerna från verkstäderna bedömdes också under idémötena och mellantidsuppgifter från idémötet utnyttjades i planeringen av vissa verkstäder.

Idémötets struktur

I början av idémötet användes en metod med bildtavlor, där deltagaren väljer önskad bild för att beskriva matproduktionens framtid och därefter öppet motiverar sitt val. Målet är att via motiveringarna definiera de fenomen som deltagaren uppfattar som mest betydelsefulla med tanke på matproduktionens framtid. Därefter fördjupades idéerna med följdfrågan: "Hur löser vi lönsamhetsutmaningarna inom matproduktionen?", som granskades ur olika synvinklar.

En väsentlig del av metoden var bedömning av andra deltagares idéer. I det här skedet valde deltagarna de förslag som deltagaren själv ansåg var viktigast bland de övriga deltagarnas lösningsförslag. Deltagarna blev ombudade att vidareutveckla sina val genom att fundera på vad som krävs för ett konkret genomförande av förslagen och hur de i sin egen verksamhet kan främja förslagen så bra som möjligt.

Hotbilder och samarbetsmöjligheter – inkomstfördelningen betonades i början av diskussionen

Den dominerande observationen i fråga om resultaten var att framtiden upplevs som något osäker. Uppfattningarna om den finländska maten är dock positiva; inhemsk mat upplevs som ren, trygg och hälsosam. Största delen av deltagarna framhäver vikten av inhemsk produktion. Konsumenterna berättar att de föredrar ren och trygg mat och uppfattar den inhemska maten som sådan.

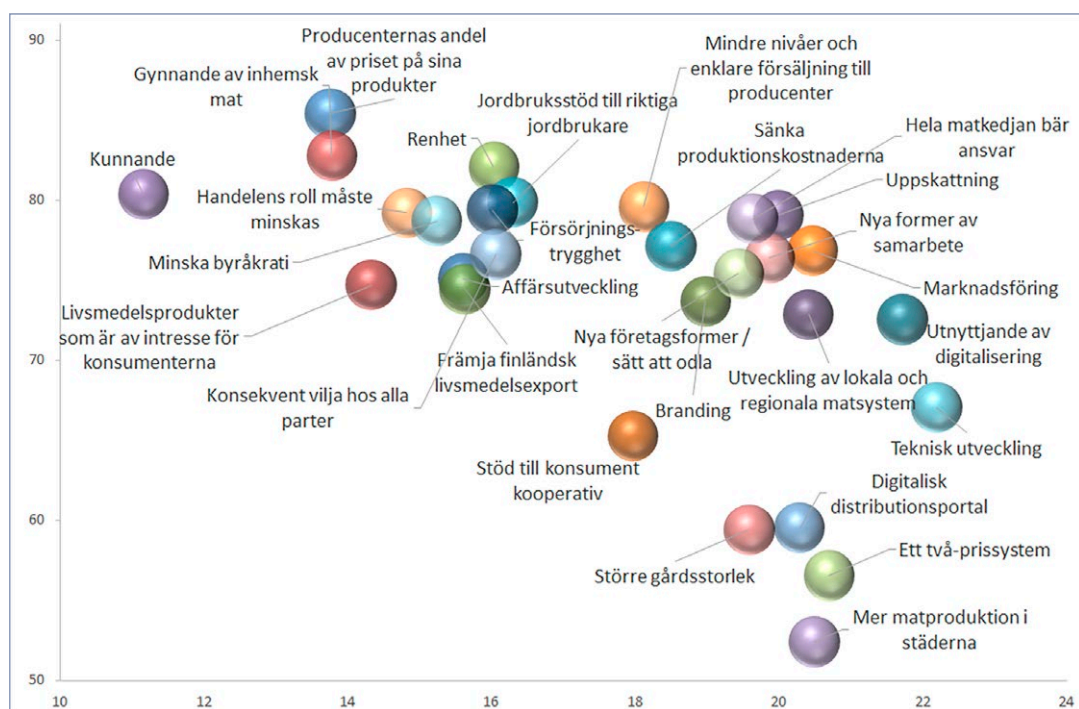
En synnerligen vanlig åsikt var att denna uppskattning inte verkar återspeglas i producentpriserna. Inkomsterna och kostnaderna för de olika aktörerna i kedjan har förändrats i olika takt under de senaste åren och på grund av detta betonades diskussionen om inkomstfördelningen väldigt kraftigt genast i början av utredningsarbetet.

Andra hotbilder som lyftes fram i stor utsträckning utöver inkomstfördelningen var frågor med anknytning till klimatet och ett hållbart verksamhetssätt samt till exempel utmaningar med anknytning till verksamhetens kontinuitet i fråga om arbetskraft, investeringar och kunskande.

Bild 4 Matproduktionens framtid - bildval och motiveringar

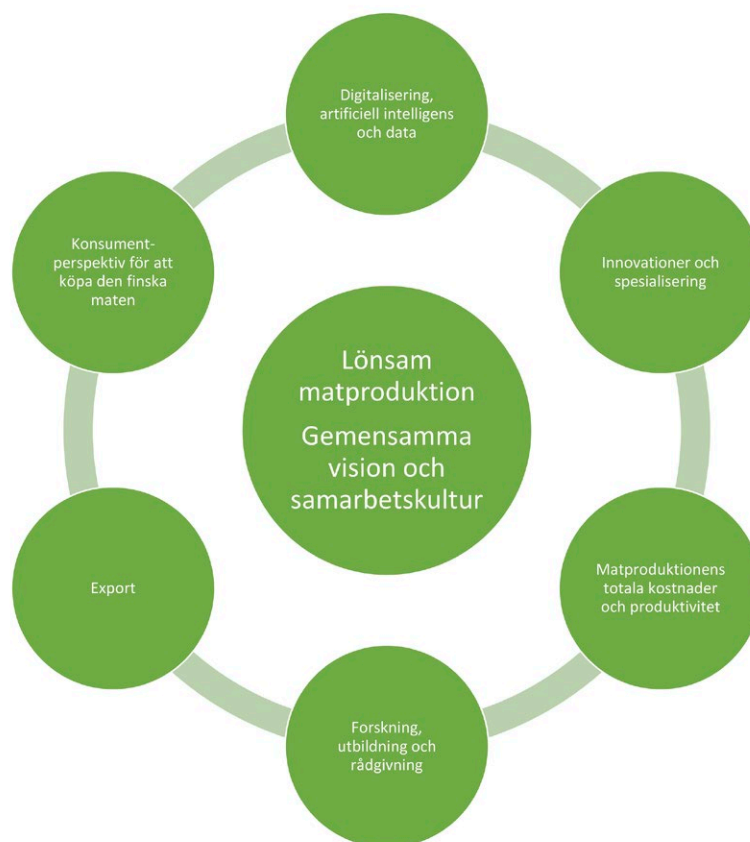
Vid sidan av inkomstfördelningsfrågor fästes uppmärksamhet vid förslag till lösningar på utmaningarna med anknytning till matproduktionens lönsamhet. I den första fasen framträdde till exempel en mer direkt kontakt mellan producenter och konsumenter, ökat samarbete mellan producenter, ökat utnyttjande av digitaliseringens möjligheter, förnyande och effektivisering av verksamhetssätten baserat på forskning och utveckling samt export av mat.

Bild 5 Enskilda idéer som utvärderades mest under det första idémötet enligt betydelse och fördelningen av deltagarnas åsikter.

Fortsatt utveckling av urvalet av metoder

Materialet från det första idémötet strukturerades för fortsatt utveckling under den andra fasens idémöte via fem centrala teman. Dessa teman konstaterades behöva granskas ytterligare för att kunna ge de mest centrala målen prioritet och åskådliggöra metoderna för att nå målen. Följande områden behandlades som egna helheter: Digitalisering, artificiell intelligens och data; Innovationer och specialisering; Primärproduktionens totala kostnader och produktivitet; Forskning, utbildning och rådgivning samt Export. Dessutom gjordes en separat granskning av konsumenternas åsikter om orsaker som är centrala för dem när det gäller att öka konsumtionen av inhemsk mat. I slutet av idémötet blev deltagarna ombudda att sammanfatta behovet av att förändra den gemensamma visionen och kulturen – presentera det viktigaste nya eller förbättrade verksamhetssättet som stärker den gemensamma visionen för aktörerna i matkedjan och skapar en ny samarbetskultur.

Bild 6 Temastruktur för det fördjupade idémötet

Inom varje del bedömer deltagarna de frågor som upplevts som viktiga både under idémötets första fas och under verkstäderna ansikte mot ansikte. Utgångspunkten för bedömningen är vilka frågor som mest brådskande kräver åtgärder för att förbättra matproduktionens lönsamhet. Frågorna som bedömts som mest brådskande för varje tema presenteras i diagram i samband med varje avsnitt i denna rapport. Dessutom har enstaka kommentarer från idémötet tagits med i rapporten i form av citat.

Gemensam vision och kulturförändring

Helhetsbilden som svaren gav upphov till var att den rådande situationen kräver snabba förändringar. Det är av central betydelse att skapa verksamhetsmodeller som främjar samarbete. Detta förutsätter öppenhet och transparens i alla diskussioner samt i fråga om granskningen av hela kedjans verksamhet ökat samarbete och förankring av nya verksamhetssätt som sträcker sig över gränserna för enskilda aktörer.

De föreslagna strukturella förnyelserna inkluderade många slags diskussionsforum på nationell nivå och ansvar för en helhetsgranskning av verksamheten ur en specialiserad aktörs perspektiv. På det stora hela ansåg man att hela kedjans lönsamhet kan förbättras

genom en samordning av resurser samt att den totala omsättningen i branschen kan ökas till exempel genom en stärkning av exporten, vilket gynnar alla aktörer. Gemensamt arbete och gemensamma mål bygger upp och stärker den gemensamma visionen, som när utredningsarbetet inleddes konstaterades ha försvagats.

Deltagarna i idémötet

Arbetet inom ramarna för idémötet framskred etappvis från en bredare granskning till temaspecifik konkretisering. Den första fasen inleddes den 13 juli 2018 och fortsatta idéer som fördjupade enskilda teman bearbetades på nätet fram till den 29 november.

Inbjudningslänkar till alla faser delades både via jord- och skogsbruksministeriet och via andra kanaler såsom utredningspersonens blogginlägg och tweetar samt nyheter i olika medier. När jordbruksföretagare bjöds in utnyttjades inbjudningar som Landsbygdsverket skickat till jordbruksföretagare. Deltagandet var anonymt, vilket innebär att samma person efter sitt deltagande har kunnat komma tillbaka på nytt för att fortsätta att diskutera eller utvärdera idéer framförda av andra deltagare.

Deltagargrupp	N
Lantbruksföretagare	3 113
Övrig företagare eller arbetstagare i företag/inom jordbruket	572
Konsument eller studerande	1 383
Övrig expert (organisation, offentlig förvaltning eller lokala myndigheter, forskning och utveckling osv.)	1 091

Bild 7 Deltagande i idémötet per grupp

Sammanlagt deltog det i idémötet 6 159 gånger (första idémötet 3 845 gånger, fördjupade idémötet och temaspecifika granskningar 2 314 gånger).

4 Den finländska matkedjan behöver en gemensam vision och den finländska maten förtjänar en egen gemensam nationell strategi

Att vår matförsörjning fungerar i alla möjliga förhållanden är en gemensam fråga för vår nation. Enbart denna utgångspunkt ger redan i sig rätt och skyldighet att granska matkedjans funktion som en gemensam samhällsfråga. Det ska vara möjligt att fastställa mål för matkedjan som helhet och i begränsad utsträckning också skyldigheter även från utsidan av matkedjan.

Under hörandena i samband med mitt utredningsarbete framkom den dåliga atmosfären inom matkedjan mycket tydligt. Motsättningar, avsaknad av förtroende, ömsesidiga anklagelser och oenighet är vanligt. Det finns ingen gemensam vision för matkedjans framtid. Den allt sämre lönsamhetsutvecklingen inom primärproduktionen har gjort atmosfären ännu spändare. Den skarpaste kritiken under mina höranden riktades på bred front mot handelns starka förhandlingsställning. En enskild och med tanke på det ovan nämnda mycket exceptionell aktör som förtjänar ett särskilt omnämnande är ProLuomu. I ProLuomus verksamhet har alla aktörer i matkedjan hittat varandra på ett naturligt och konstruktivt sätt.

”Dialog mellan aktörerna i matkedjan på olika nivåer, nationellt, regionalt, på kommun-nivå. Det är ofta fråga om att förstå den andra partens synvinklar och utgångspunkter bättre. Man värdesätter det man själv och andra gör.” - citat från svaren under idémötet.

Den finländska maten värdesätts, i synnerhet dess säkerhet, renhet och kvalitet. Vi vet att allt detta bygger på den höga nivån inom vår primärproduktion. Den finländska trygga maten representerar en oslipad diamant, som i bästa fall kunde förena nationen. Maten kunde förädlas till en gemensam stolthet och en framgångsrik exportprodukt som på ett sakkunnigt sätt gjorts till ett varumärke.

I ett globalt perspektiv står matproduktionen inför stora utmaningar bl.a. på grund av klimatförändringen, konsumentbeteendet, matkriserna och befolkningsökningen. Å ena sidan ökar det trycket och skyldigheten att producera trygg mat i den nordliga odlingszonen och å andra sidan öppnar det nya möjligheter att göra detta. Hur ser vi till att Finland klarar av att svara på detta? Hur förändrar vi atmosfären så att den blir lockande och hur säkerställer vi att unga sakkunniga söker sig till matkedjans alla delar också i framtiden? Vad kan vi lära oss av den finländska skogssektorn, dess pionjärskap, framgång och interna samarbete?

En matkedja utan lönsam primärproduktion fungerar inte. Också primärproducenten måste kunna vara ekonomiskt framgångsrik. Jag är starkt övertygad om att det verkligen är en gemensam fråga för vår nation att den finländska matkedjan fungerar friktionsfritt, inte bara med tanke på försörjningsberedskapen. Avsaknaden av en gemensam vision och den orättvisa inkomstfördelningen gynnar ingen.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att ett nytt gemensamt diskussionsforum för matkedjan grundas–
Gemensamt Matbord (Yhteinen Ruokapöytä).

Kärnan i vår matkedja - primärproducenten, industrin och handeln - måste i framtiden ha en mycket enhetligare syn på matkedjans framtidsvision, strategi, funktion som helhet och gemensamma riktning inklusive mål. Det är svårt att tänka sig att det i dagens dåliga interna atmosfär skulle vara möjligt att bygga upp en matkedja som är framgångsrik i framtiden och dessutom på ett sådant sätt att varje del i kedjan har möjlighet att bedriva en lönsam affärsverksamhet.

Gemensamt Matbord skulle vara ett framtidsfokuserat diskussionsforum som på en allmän nivå skulle:

- definiera hela matkedjans gemensamma vision, strategi och nödvändiga mål på högsta nivå.
- främja skapandet av ett konstruktivt diskussions- och kommunikationsklimat kring finländsk mat
- öka uppskattningen av finländsk mat och främja vår matkultur
- göra den finländska matens varumärke tydligare både i Finland och utomlands
- främja export samt främja hela matkedjans och dess olika delars, även konsumenternas, intresse.

Verksamheten ska vara öppen och transparent även för den stora allmänheten samt naturligtvis följa den gällande konkurrens- och övriga lagstiftningen.

Matbordet ska ha en stark, vägledande och erkänd ställning. Åtminstone den minister som för närvarande ansvarar för matproduktionen samt representanter för primärproducenterna, industrin och den högsta nivån inom handeln bjuds in som medlemmar. En utomstående person som är oberoende av matkedjan bjuds in som ordförande samt värdinna eller värd för Matbordet. En central del av Matbordets verksamhetssätt är att höra olika aktörers experter.

När de första medlemmarna i Matbordet utses bör statsrådet samtidigt fastställa en sammanfattad uppgiftsbeskrivning för Matbordets verksamhet. Modellen kan i tillämpliga delar hämtas till exempel från Danmark.

5 En kulturförändring på bred front är oundviklig

Det är naturligt att just jordbruket, vars rötter går långt tillbaka i historien, har en stark egen verksamhetskultur. Samtidigt möter den strukturutveckling som redan i årtionden har pågått inom jordbruket den accelererande förändringen av den externa verksamhetsmiljön, som utmanar primärproduktionen och hela matkedjan att förnyas – också vad gäller verksamhetssätten – och kanske snabbare än någonsin.

Heder åt uppskattningen av det egna arbetet

Den finländska högklassiga maten och den hållbara matproduktionen förtjänar större uppskattning. **Vi måste tillsammans skapa en atmosfär där den finländska maten och de som producerar den värdesätts. Samtidigt ska jordbruksföretagarna uppmuntras att värdesätta sitt eget arbete. Det finns redan grunder för detta och de är starka.** Jordbruket som varumärke belastas av den allmänna uppfattningen om en näring som bara beklagar sig, vilket härstammar från tonen i kommunikationen inom sektorn. Det här måste man komma ifrån. Målet bör vara uppfattningen att jordbruket är en framgångsrik framtidsnäring som hela nationen är stolt över.

Från produktionsorientering till resultatorientering

En av de mest centrala utgångspunkterna för vårt jordbruk har varit den ytterst kraftiga produktionsorienteringen. Vi har vant oss vid att producera kilogram och liter. Dagens jordbruk är, oberoende av gårdens storlek, företagsverksamhet med betydande penningströmmar. I regel bör företagsverksamhet – åtminstone på lång sikt – vara lönsam. **En av de viktigaste förändringarna som måste åstadkommas inom vårt jordbruk är det eurobaserade resultattänkandet. I beslutsfattandet inom företagsverksamhet vägs besluten i första hand mot lönsamheten. Dit måste man nå också på lantgårdarna. Om de enskilda investeringarna och andra beslut på gårdsnivå som kräver eurobelopp inte är lönsamma, är det svårt att se hur lönsamhetskrisen inom näringen kunde korrigeras.**

Ett starkt resultatfokuserat tänkande måste införas också i intressentgrupperna som står nära jordbruket, såväl inom förvaltningen, myndigheterna och intressebevakningen som inom det politiska beslutsfattandet. Vi måste lära oss att göra konsekvensbedömningar också med utgångspunkt i euro.

Fokus på efterfrågan – mot en identifiering av konsumentens behov

I vår primärproduktion har det varit naturligt att gå till väga så att producenterna producerar och industrin som de äger tar emot alla produkter. Detta har varit det dominerande verksamhetssättet hos oss. Producenten och konsumenten har sällan mötts. Handeln har en ofantlig mängd information om konsumenterna, som inte har varit tillgänglig för producenterna.

Producenterna måste vara mer insatta i konsumenttrender för att kunna producera produkter som konsumenterna faktiskt vill köpa. Även förädlingsgraden och förpackningarna måste grunda sig på konsumentförståelse och konsumenternas föränderliga värderingar och motiv. Digitaliseringen, nya försäljningskanaler och direkt växelverkan mellan producenter och matförädlare kommer för sin del att underlätta denna förändring. Vid sidan av information måste också varor och tjänster förmedlas smidigare och mer direkt mellan producenten och konsumenten.

Myndigheternas inställning, från övervakare till möjliggörare

”Det nya Livsmedelsverkets varumärke ska utformas så att det verkligen tar den inhemska matproduktionen framåt på ett sätt som är gemensamt för hela matkedjan. Man ska också via förvaltningen sträva efter att skapa en matkultur. Nu talas det på gräsrotsnivå om hur småföretagarna slåss mot väderkvarnar när det är fråga om förvaltningen. Alla behövs för att skapa en finländsk matkultur och en stolthet över maten.”

Vår primärproduktion är en mycket starkt reglerad och övervakad näring. Med stöd av hörandena och den respons jag fått finns det stort utrymme för justeringar i vår myndighetsfokuserade verksamhetskultur, dock utan att vi riskerar matproduktionens höga säkerhetsnivå. Det faktum att producenterna i många fall upplever förvaltningens och övervakningens inställning och verksamhetssätt som negativa bör tas på allvar av myndigheterna. **Onödiga normer ska fortsättningsvis upphävas, liksom överlappande övervakning. Myndigheternas primära uppgift bör vara att skapa ett konstruktivt och öppet samarbetsklimat, samtidigt som de hjälper producenterna på ett konkret sätt och hittar fungerande lösningar. På samma gång måste också myndigheterna lyfta fram lönsamhetsperspektivet för produktionen vid sidan av betonandet av matens renhet och säkerhet.**

Vi kan alla påverka uppskattningen av maten

Förbättringen av det finländska jordbrukets lönsamhet är beroende av oss alla. Var och en av oss är en konsument och en åsiktsledare i vårt eget vardagsliv. **Maten måste få en starkare roll i centrum av finländarnas hem.**

"Vi borde vara stolta över vår finländskhet och vårt eget arbete samt oblygt framhäva dem."

Maten är mer än ett nödvändigt livsbränsle. Den är en del av vad det innebär att vara finländare och av vår lokala identitet. God mat som avnjuts tillsammans förenar oss i alla livsskeden, såväl i hemmen och skolorna som på arbetsplatserna - överallt. Maten skapar smakupplevelser, välbefinnande, arbete och förmögenhet i hela Finland. Ursprungskällan till allt detta är den finländska jordbruksföretagaren, som skapar trygga och rena råvaror till alla dessa gemensamma stunder.

6 Producenterna måste skärpa greppet om den producentägda industrin för att förbättra industrins konkurrenskraft och betalningsförmåga

En väsentlig förbättring av jordbrukets lönsamhet går inte att åstadkommas utan en höjning av producentpriserna. Likvidpriserna som betalas av industrin som producenterna antingen äger helt eller har rösträtt i utgör över 60 procent av hela primärproduktionens försäljningsintäkter. Vi kan alltså konstatera att den producentägda industrins betalningsförmåga och samtidigt industrins förhandlingsmakt i förhållande till den centraliserade handeln har en verkligt avgörande roll i lönsamhetskrisen inom jordbruket.

Det faktum att producenterna i Finland själva äger förädlingsindustrin i denna utsträckning måste ses som en stor möjlighet. För att denna styrka också ska utnyttjas måste producenterna själva identifiera sitt ansvar och förhålla sig allvarligt till den ägarstyrning som endast tillhör ägaren.

”Producenterna borde vara mer delaktiga i styrningen av funktionerna, vilket visserligen också medför risker. Det krävs en betydande yrkeskunnighet för att förvalta en industri, men utan fältets röst är ”regeringsproffsen” inte nödvändigtvis så flinka tolkare av omständigheterna på det föränderliga fältet.”

I den centrala köttindustrin är verksamhetsmodellen för ägande en kombination av en andelslags- och börsbolagsmodell, som redan som utgångspunkt är utmanande. Kombinationen av två olika samfundsformer utesluter lätt ett fullständigt utnyttjande av respektive samfundsforms styrkor i företagsledningen. En värdekedja som bryts möjliggör inte den ursprungliga andelsverksamhetsmodellens styrkor ur producentägarnas synvinkel.

I diskussionen om jordbrukets svaga lönsamhet måste förvaltningen inom den mest centrala förädlingsindustrin identifiera de förväntningar som den breda ägarbasen och delvis också hela det övriga samhället har på förädlingsindustrin samt agera målmedvetet i enlighet med förväntningarna. Man måste identifiera och erkänna att det i sista hand endast är industrin som ansvarar för producentpriset som betalas till producenten. Ägaren har både makt och ansvar. Industrin ska ha en struktur och ekonomi som har förhandlingsmakt i respektive verksamhetsmiljö.

För att skräddarsy diskussionen utifrån ägarstyrningen i förädlingsindustrin ställer jag i utredningspersonens roll bl.a. följande frågor:

- Är de nuvarande makt- och ansvarsförhållandena tillräckligt tydliga? Tryggar de nuvarande komplexa strukturmodellerna inom industrin att majoritetsägarna får sin röst hörd i tillräcklig utsträckning och att verksamheten är tillräckligt smidig?
- Har framtidsplaneringen för förädlingsindustrin varit tillräckligt strategisk och kartlagt olika alternativ på ett mångsidigt och fördomsfritt sätt?
- Har den producentägda förädlingsindustrin svarat på utvecklingen av verksamhetsmiljön med tillräckliga strukturella lösningar? Denna synvinkel betonas ännu mer när vi beaktar den strukturutveckling som handeln samtidigt genomfört, vilken lett till en stark centralisering.
- Används den producentägda industrins produktionskapacitet effektivt i hela sin omfattning?
- Är verksamhetsmodellen med flera andelslag i synnerhet på mjölksidan snarare en belastning än en möjlighet? På global nivå har många stora andelsbaserade mejeriföretag övergått till en modell med ett ägarandelslag med målet att förbättra konkurrenskraften.
- Har alla möjliga samarbetsformer som lagstiftningen möjliggör kartlagts?
- Har industrin genom andra åtgärder i tillräcklig utsträckning främjat effektivitet och rationalisering som förbättrar den prismässiga konkurrenskraften.
- Har industrin i tillräcklig utsträckning bl.a. genom att utveckla sitt kunnande satsat på att skapa alternativa försäljningskanaler, inklusive främjande av export till olika marknadsområden?
- Motsvarar de centrala förvaltningsorganen inom industrin dagens krav beträffande principerna för god förvaltning och mångsidigt kunnande?

7 Producentorganisationerna – en outnyttjad resurs?

Under utredningens gång har det blivit mycket tydligt att en förbättring av jordbrukets lönsamhet förutsätter att odlarnas förhandlingsställning stärks i matkedjan med alla tillgängliga metoder. Den nya livsmedelsmarknadslagen förhindrar användningen av förbjudna handelssätt i matkedjan, men avlägsnar inte handelns storleksbaserade fördel på marknaden. Traditionellt har andelslagen och numera också producentorganisationerna på normnivå gett odlarna möjlighet att uppnå skalfördelar vid förhandlingsborden genom att självständiga gårdar har slagit sig samman.

Inom frukt- och grönsakssektorn har producentorganisationer varit möjliga under hela EU-medlemskapet och konstaterats fungera i dessa sektorer. Producentorganisationerna kan göra detaljerade överenskommelser mellan gårdarna om priser, produktionsmängder och detaljer med anknytning till produktionssätt. Modellen med producentorganisationer ger alltså i praktiken producenterna en laglig metod att stärka sin marknadsställning i förhållande till både industrin och handeln

Lagstiftning som möjliggör producentorganisationer inom alla jordbrukssektorer har varit i kraft i Finland redan en tid, men trots det är vi på europeisk nivå överraskande stora underpresterare mätt i antalet producentorganisationer, uttryckligen i proportion till den övriga centraliseringen av matkedjan och jordbrukets svaga lönsamhet. Möjligheterna som ett tätare samarbete ger i fråga om att öka förhandlingsmakten har inte utnyttjats till alla delar.

”Producenterna borde utöka samarbetet till exempel genom den ovan nämnda gemensamma anskaffningen av produktionsinsatser och å andra sidan slå sig samman också i det skede då skörden som bärgats från åkern ska börja säljas. Förutom volymfördelarna har också en sammanslutning av odlare ofta större förhandlingsmakt än en ensam odlare.”

En delorsak till den ringa användningen av branschorganisationer torde ha att göra med kött- och mjölksektorns starka andelslagsmodell. Om andelslagssystemet fungerar bra, ersätter det till många delar de fördelar som producentorganisationerna erbjuder. På grund av begränsningarna av marknadsställningen som har att göra med producentorganisationernas normer är det i synnerhet inom mjölksektorn omöjligt att uppnå fördelar som omfattar en stor grupp producenter.

Det anspråkslösa utgångsläget för både producentorganisationerna och branschorganisationerna är en klar möjlighet för den finländska primärproduktionen. Nya idéer behövs. Den lättaste vägen är att gå framåt inom växtodlingssektorn, utan att utesluta modiga och kreativa lösningar inom kött- och mjölksektorn. I synnerhet inom den splittrade potatisproduktionen skulle det finnas möjligheter att uppnå stora fördelar på gårdsnivå. Möjligheterna för producenter att slå sig samman som den nya lagstiftningen erbjuder är också en fungerande metod för att föra producenter och konsumenter närmare varandra på näringsfronten, i en digital verksamhetsmiljö, inklusive näthandeln.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att primärproducenternas medvetenhet om möjligheterna och fördelarna som producent- och branschorganisationerna erbjuder måste utökas väsentligt. Vid sidan av producenterna själva ska grundandet av nya organisationer vara en viktig punkt på agendan för såväl jordbruksförvaltningen och -rådgivningen som intressebevakningen. Var och en av dessa aktörer borde fastställa antalsbaserade årliga mål för sig själva för att öka antalet samarbetsorganisationer och åstadkomma ett allmänt uppvaknande.

8 Ökat ansvarstagande, genuint kompanjonskap och öppna data förväntas av den centraliserade handeln

Som en del av matkedjan är handeln i Finland mycket centraliserad. Det är ytterst ovanligt globalt sett att de två största matbutiksförbrukarna har en sammanlagd marknadsandel på över 80 procent i samma land. Dagligvaruhandeln har genom lyckade strategiska val och med tillåtelse av konkurrensmyndigheten genomfört framgångsrika strukturella lösningar ur sin egen synvinkel. Handelns förhandlingsmakt har i och med detta blivit mycket stor, till och med överlägsen. Detta är ett faktum som starkt genomsyrar hela matkedjans verksamhet i vardagen. Med utgångspunkt i mitt utredningsarbete och det uppdrag jag fått har den centraliserade dagligvaruhandeln och de verksamhetssätt den tillämpar en avgörande betydelse.

Vid sidan av den exceptionellt starka förhandlingsmakten placerar sig Finland i fråga om livsmedelshandelns lönsamhet väldigt bra i en europeisk jämförelse med stöd av den publicerade bokslutsinformationen. Minskningen av handelns täckningsandel för vissa livsmedelsprodukter under den senaste tiden har inte förändrat denna helhetsöverblick.

I responsen jag fått under utredningsarbetet är de största aktörerna inom handeln föremål för många förväntningar men också mycket kritik. Det är väldigt många som önskar att samarbetet i högre grad skulle vara ett kompanjonskap av win-win-typen. Rättvisa handelsleder efterfrågas. Som motvikt till dagligvaruhandelns centralisering och ytterst starka förhandlingsmakt önskar man att de data handeln förfogar över ska vara föremål för en helt ny transparens och öppenhet.

”En gemensam vision för alla borde vara att varje processdel som ingår i matkedjan får kompensation för sitt arbete, och på ett sådant sätt att motsättningar mellan handeln och producenten inte längre möjliggörs. Finländarna förstår betydelsen av den finländska matproduktionen och det syns i de val som görs inom dagligvaruhandeln.”

En enskild faktor som förorsakar irritation är bland annat handelns private label-produkter, som blivit betydligt vanligare. Detta är ett globalt fenomen. I Finland förvärras problemet av tre faktorer: konsumenterna är få, handeln är centraliserad och handelns egna märken har redan en stark ställning. Mest utmanande är situationen för köttprodukternas del. Det är svårt att hitta en långsiktigt hållbar lösning på denna situation, som är utmanande ur andra aktörers synvinkel än handelns. I grund och botten är det fråga om handelns starka förhandlingsmakt i förhållande till den svagare förädlingsindustrin.

När dagligvaruhandelns roll bedöms som en helhet ska man komma ihåg att det i Finland enligt definitionen i 4 a § i konkurrenslagen finns två aktörer inom dagligvaruhandeln som har en dominerande marknadsställning.

Under mitt utredningsarbete har jag dragit slutsatsen att denna norm i fråga om de praktiska påföljderna främst har förblivit "tomma ord". I synnerhet för en ny liten inhemsk aktör – inkl. näthandeln – är tröskeln att komma in på marknaden hög.

Vid en granskning av en marknad där det finns aktörer som har en dominerande marknadsställning eller annars är starka, väcks en oro över konkurrensens tillräcklighet. Denna oro var en central bakomliggande orsak när banksektorn i EU-området ålades att öppna sina betalnings- och kundgränssnitt för tredje parter, med kundens tillstånd och utan ersättning. Direktivet om betaltjänster (PSD2) upprättades ursprungligen för att göra det lättare för nya aktörer att komma in på marknaden samt säkerställa en transparent och sund konkurrens som gynnar konsumenterna. Ett annat exempel på skyldigheten att öppna upp data, som kan härledas till PSD2, hittas i laghelheten om transportservice för logistikaktörernas del.

Grunden för all handel är förståelsen för vad kunden vill ha. Detta är enormt viktig information såväl i utvecklingen av verksamhetsmodellerna inom handeln som i varuleverantörernas produktutveckling. I synnerhet i en tid då konsumentbeteendet genomgår en kraftig omvälvning.

Konkurrens- och konsumentverket (KKV) inledde på handelns initiativ en utredning och förbjöd senare i juni 2008 handelsgrupperna att utbyta information sinsemellan om försäljningspriser och -mängder för produkter. Enligt en undersökning publicerad av Näringslivets forskningsinstitut (ETLA) i oktober 2018 minskade konkurrensen efter att förbudet mot informationsutbyte infördes och priserna steg på marknaden för slutprodukter efter att dataförmedlaren hade lämnat marknaden. Samtidigt bedöms varuleverantörernas förhandlingsmakt också ha försämrats.

I takt med att i synnerhet de digitala tjänsterna utvecklas ökar mängden tillgängliga data och behovet av sådana data i betydande utsträckning. Allt som konsumenterna gör lämnar spår i de digitala kanalerna. Å andra sidan är högklassiga data det viktigaste bränslet för nya tjänster som personaliserats med hjälp av artificiell intelligens. Endast genom högklassiga data är det möjligt att skapa tjänster som förmår antingen förutspå eller komplettera kundernas behov.

Finland placerar sig bland de bästa länderna i världen vad gäller kundinformationens omfattning och kvalitet. I en internationell jämförelse är datamängden exceptionellt stor på grund av centraliseringen av vår dagligvaruhandel och den långa traditionen att samla in data. Butikerna har redan stamkundssystem där människor kan individualiseras som medlemmar eller individualiseras till och med enbart utifrån ett betalkort eller en motsvarande identifikation. I ett sådant system är det tekniskt enkelt att samtidigt samla in information om kundens vilja och tillstånd att dela information om kunden till tredje parter i enlighet med de gällande normerna.

”Låt oss satsa på lösningar som erbjuder öppna gränssnitt, för att få öppna data som kan utnyttjas av alla aktörer. Data som kan utnyttjas uppstår bl.a. i producenternas, övervakarnas och handelns verksamhet. Kunddata som samlas i matkedjan bör vara öppna för alla med kundens tillstånd.”

Sådana data delas i liten utsträckning till andra aktörer i värdekedjan. Kundinformation skulle vara ett värdefullt tillägg också för primärproducenter och varuleverantörer i utvecklingen av både produkter och tjänster. Förståelsen för i vilka situationer, av vilka kunder och tillsammans med vilka produkter olika produkter köps skulle hjälpa varuleverantörerna att utveckla produkter som bättre svarar på kundernas behov.

Öppna data som lätt kan kombineras är vid sidan av främjande av konkurrens ett viktigt framtida bränsle också i livsmedelshandelns egen utveckling av produkter och tjänster samt i utvecklingen av kundupplevelsen.

Finland saknar dataoperatörer som behandlar kundinformation och data som olika aktörer förfogar över. I en målinriktad och utvecklad marknadssituation skulle sådan kundinformation och sådana data behandlas av flera alternativa EgnaData-Operatörer, som också kunde upprätthålla databaser över varje kunds samtycke och vilja beträffande vad kundens data ska användas till. Via operatörerna kunde kunden effektivt delta i behandlingen och delningen av data på önskat sätt.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Jag föreslår att aktörerna inom dagligvaruhandeln med snabb tidtabell fastställd av statsmakten skapar förutsättningar för att kundinformationen de förfogar över kostnadsfritt kan delges tredje parter med kundens tillstånd. I EU:s dataskyddsförordning (GDPR) föreskrivs för detta både ett juridiskt berättigande inklusive spelregler och i sista hand också en direkt skyldighet på kundens begäran (rätt till dataportabilitet). Målet ska vara en situation där data delas via maskinläsbara gränssnitt i standardform.
2. Jag föreslår att det utreds om man på lagstiftningsväg kan hitta en sådan verksamhetsmodell där aktörer inom dagligvaruhandeln som har en dominerande marknadsställning förpliktas att sälja produkter från sina partiaffärer till små aktörer (omsättning t.ex. under 500 miljoner euro) till samma pris som de säljer produkterna internt.
3. Detta förslag är berättigat på grund av den starka centraliseringen av vår dagligvaruhandel i kombination med det faktum att det på den lilla marknaden i Finland officiellt har konstaterats finnas två aktörer med en dominerande marknadsställning. En aktör som vill bli konkurrent inom den finländska livsmedelshandeln är i sin upphandling i hög grad beroende av partihandeln som innehas av dessa två aktörer med en dominerande marknadsställning. De två övriga partihandlarna som är alternativet till dessa två är väsentligt mindre.

En aktör som siktar på att komma in på dagligvaruhandeln i Finland har mycket små möjligheter att erbjuda en konkurrenskraftig prisnivå i förhållande till de två företag som dominerar marknaden. Detta har skapat en hög tröskel för att komma in på marknaden. Det här är ett klart faktabaserat problem som man borde hitta en fungerande lösning på.

Målet borde vara ett jämnare konkurrensfält samt därigenom mångsidigare och bättre tjänster för konsumentkunderna. En ökad konkurrens skulle å ena sidan förbättra varuleverantörernas och odlarnas förhandlingsställning i förhållande till aktörerna med en dominerande marknadsställning inom dagligvaruhandeln och å andra sidan möjliggöra uppkomsten av nya handelskanaler vid sidan av den centraliserade handeln. Detta skulle vara särskilt viktigt med tanke på nya webbutiker som försöker komma in på marknaden.

Man måste komma ihåg att Valio, som har en dominerande marknadsställning, enligt ett beslut av KKV redan i nästan 20 år har varit skyldigt att sälja mjölk till självkostnadspris till sina konkurrenter, inkl. små mejerier och de största aktörerna inom dagligvaruhandeln.

9 Konsumenten vill ha tydlig presentation av inhemsk mat och bättre tillgång på närmat

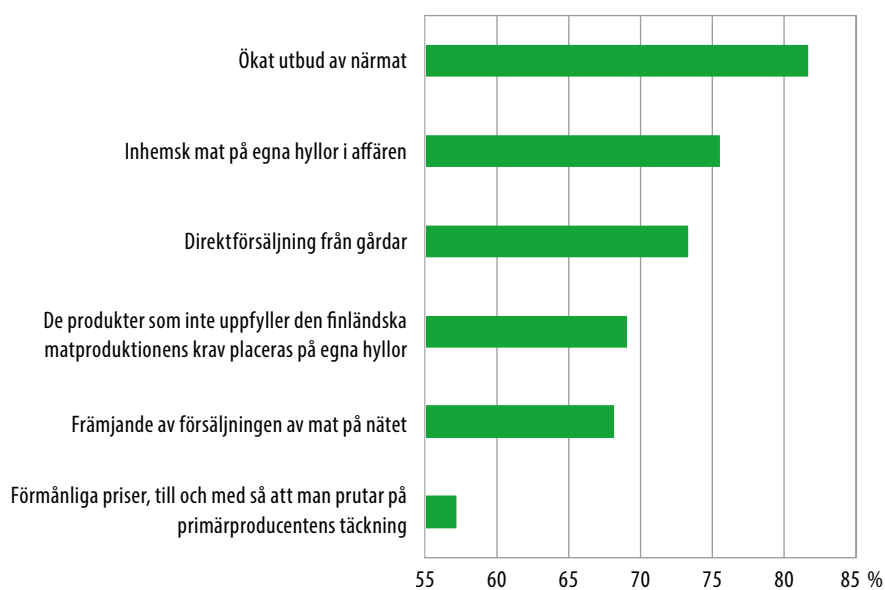
I den respons jag fick både under hörandena ansikte mot ansikte och i synnerhet via idé-mötet framhövdes ett stort behov av en övergång från produktionsorientering till fokus på konsumenten och efterfrågan inom vårt jordbruk. Konsumenterna blir hela tiden mer intresserade av maten och dess ursprung. Konsumenterna ser en ökning av utbudet på lokalt producerad närmat som en central metod att öka konsumtionen av inhemsk mat. De mest betydande förändringarna i verksamhetsmiljön för närmat gäller å andra sidan just det förändrade konsumentbeteendet och de nya distributionskanalerna, till exempel direktförsäljning. Också ur producenternas synvinkel är direktförsäljning den mest lockande distributionskanalen i framtiden.

Då den inhemska produktionen uppfyller striktare krav än de övriga alternativen, anser konsumenterna och producenterna att det är viktigt att denna skillnad också syns i butiken, till exempel i presentationen eller på förpackningarna.

"I butiken borde det tydligt framgå vilka produkter som inte uppfyller de inhemska kraven. Sådana produkter borde avgränsas på egna hyllor tydligt avskilda från övriga produkter. Ursprunget får inte döljas och produkterna får inte avsiktligt likställas med inhemska produkter."

Finländsk närmat borde framhåvas med så stora ord som möjligt. Ansvaret för dessa ligger inte bara på producenterna, utan också på handeln och den offentliga sektorn (staten, städerna, kommunerna). Handelns roll är att fungera som utvecklare av näthandeln och utbudet, medan den offentliga sektorn ska föregå med gott exempel och styra sina upphandlingar till att stöda just närmat (skolmaten och maten på arbetsplatserna). Ökad produktion av närmat och ett mångsidigare utbud skulle ha en positiv inverkan på uppkomsten av ny förädlingsindustri och därigenom på en ökning av förädlingsgraden, vilket har identifierats som ett av de mest centrala utvecklingsområdena inom närmatsektorn.

Det ökade intresset för närmät är i sig en naturlig lösning för gårdar som strävar efter bättre lönsamhet genom specialisering. Under nästa utvecklingsfas kommer satsningar på närmät – både på lokalt producerad närmät och mer allmänt på livsmedel producerade i Finland med en spårbarhet i toppklass – att ha en positiv effekt på lönsamheten på allt fler gårdar.

Bild 8 Konsumentens synvinkel - vad skulle öka konsumtionen av inhemsk mat? De mest brådskande frågorna.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Den lokalt producerade närmatens väg till konsumenternas varukorg bör främjas genom att öka förädlingsgraden och -värdet inom produktionen. Ett starkare regionalt samarbete mellan olika producenter, förädlare och förpackare skulle bidra till detta. Nya – även innovativa – verksamhetssätt bör utvecklas samtidigt som kommunikationen till konsumenterna stärks. Då kan efterfrågan och utbud mötas. Producentorganisationer är en bra men hittills underanvänd lösningsmodell också för att förbättra marknadsföringssamarbetet med anknytning till närmat.
2. Tillgången på närmat och därigenom tillväxten inom sektorn påverkas i hög grad av hur å ena sidan direktförsäljningen från gårdarna och å andra sidan näthandeln kan utökas. Man måste satsa på att utveckla båda dessa kanaler. Det behövs ett vittomfattande samarbete, utnyttjande av ny teknologi, skapande av nya gemensamma verksamhetsmodeller, ett aktivt och fördomsfritt grepp inom rådgivningen samt också att myndigheterna förbinder sig till att erkänna i synnerhet direktförsäljningen som en viktig del av den gårdsspecifika förbättringen av lönsamheten. Samma tryck riktas också mot utvecklingen av nya logistiklösningar, där man måste hitta nya lösningsmodeller.
3. Enligt konsumenterna kan handeln i betydande utsträckning påverka utbudet av inhemsk mat genom produktpresentation och tydliga produkt- och ursprungsmärkningar. En butik som betonar sin ansvarsfullhet borde i mycket större utsträckning än i dag börja konkurrera med utgångspunkt i vem som har de tydligaste hyllorna som väcker mest positiv uppmärksamhet endast för finländska matprodukter.
4. Ur den finländska primärproducentens synvinkel skulle det också vara rättvist och jämlikt att konsumenten lättare skulle kunna se vilka matprodukter i butiken som inte uppfyller samma krav som ställs på den finländska matproduktionen.
5. Efterfrågan på ekologiska produkter är större än utbudet. Värdet på den ekologiska marknaden i Finland uppgår enligt ProLuomu till cirka 310 miljoner euro och uppskattas kunna öka 2-3-faldigt under de närmaste åren. Då ekologiska produkter svarar på konsumenternas vilja att främja naturens livskraft och djurens välbefinnande i matproduktionen och efterfrågan är större än utbudet är det motiverat att stöda övergången till ekologisk mat även i fortsättningen. Det finns goda grunder för en stark favorisering av ekologiska produkter i offentliga upphandlingar och spetsen av den finländska matexporten. Ett centralt problem med ekologisk mat är den begränsade omfattningen. De små volymerna leder till ineffektivitet, högre priser och återspeglas också i den allmänna uppskattningen av branschen. Den ekologiska sektorn behöver investeringar i ett tillväxtsprång och politisk långsiktighet.

10 Den offentliga förvaltningen ska föregå med gott exempel i sina matupphandlingar

Som utredningsperson stötte jag på frågan: "Varför köper vissa aktörer inom den offentliga förvaltningen med skattemedel utländsk mat i stället för finländsk mat som stöds med skattemedel?" Trots frågeställningens provokativa karaktär är den ändå åtminstone delvis berättigad. Våra offentliga matupphandlingar är i storleksklassen 350 miljoner euro per år och graden av inhemska ligger mellan 60-80 procent.

Att direkt favorisera inhemska mat bara för att den är inhemska är inte i enlighet med normerna. Det är en klar utgångspunkt. Samtidigt måste man medge att andelen mat med finländskt ursprung ännu kan ökas i de offentliga upphandlingarna också när man agerar helt i enlighet med normerna. Det är i mångt och mycket fråga om vilja. Med skattemedel borde man köpa endast sådana råvaror som med säkerhet uppfyller kvalitetskraven för inhemska produktion. Till denna del är det inte så mycket fråga om euro, utan i allra högsta grad fråga om exemplens kraft och en känsla av rättvisa mot den finländska producenten som omfattas av strikta kvalitetskrav.

"Om närmat och inhemska mat erbjuds synligt vid offentliga matställen, skulle det kunna ha en attitydförändrande effekt och tillvägagångssättet skulle också småningom sprida sig till hushållens matinköp."

Offentliga matupphandlingar har positiva multiplikatoreffekter som är mer omfattande än själva upphandlingen. Offentliga upphandlingar har en direkt effekt också på utökningen av marknaden för närmat samt åtminstone en indirekt effekt på utvecklingen av den gårdsspecifika direktförsäljningsmarknaden. Säkerställandet av tillräckligt stora partier är ett erkänt problem ur de upphandlande enheternas synvinkel. De små producenterna och de offentliga upphandlarna möts inte. Många offentliga upphandlingsenheter har begränsade resurser att föra en frivillig marknadsdialog och aktivt söka samarbetspartner som producerar inhemska produkter.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att statsmakten ytterligare finslipar kommunikationen och utbildningen med anknytning till offentliga matupphandlingar, både för producenterna och de aktörer som genomför upphandlingarna. Samtidigt måste man säkerställa att anvisningarna om matupphandlingar är enhetliga i hela landet och gäller alla matupphandlingar som görs med offentliga medel. **Ett tydligt mål för graden av inhemslighet ska fastställas inom ramarna för de gällande normerna och man bör också utse en ansvarig instans och säkerställa regelbunden uppföljning.**

Jag föreslår att producenterna och andra aktörer som levererar mat till den offentliga sektorn ökar sitt samarbete sinsemellan, förbättrar sitt kunnande om både försäljning och de gällande normerna samt lägger större fokus på efterfrågan. Ett intensivare samarbete är nödvändigt för att också kunna svara på anbudsbegäran med större volymer. I synnerhet de regionala närmatsföretagarna måste bilda större fungerande samarbetsmodeller och utnyttja bl.a. de möjligheter som producentorganisationsmodellen erbjuder i betydligt större utsträckning än idag. Behovet av samarbete ökar ännu mer i och med landskapsreformen, eftersom upphandlingsenheterna blir större. Det är producenternas ansvar att identifiera önskemålen hos de aktörer som genomför offentliga upphandlingar och vara beredda på att agera med ytterst stort fokus på efterfrågan.

11 Tydligare roller för förvaltnings- och intressebevakningsorganisationerna

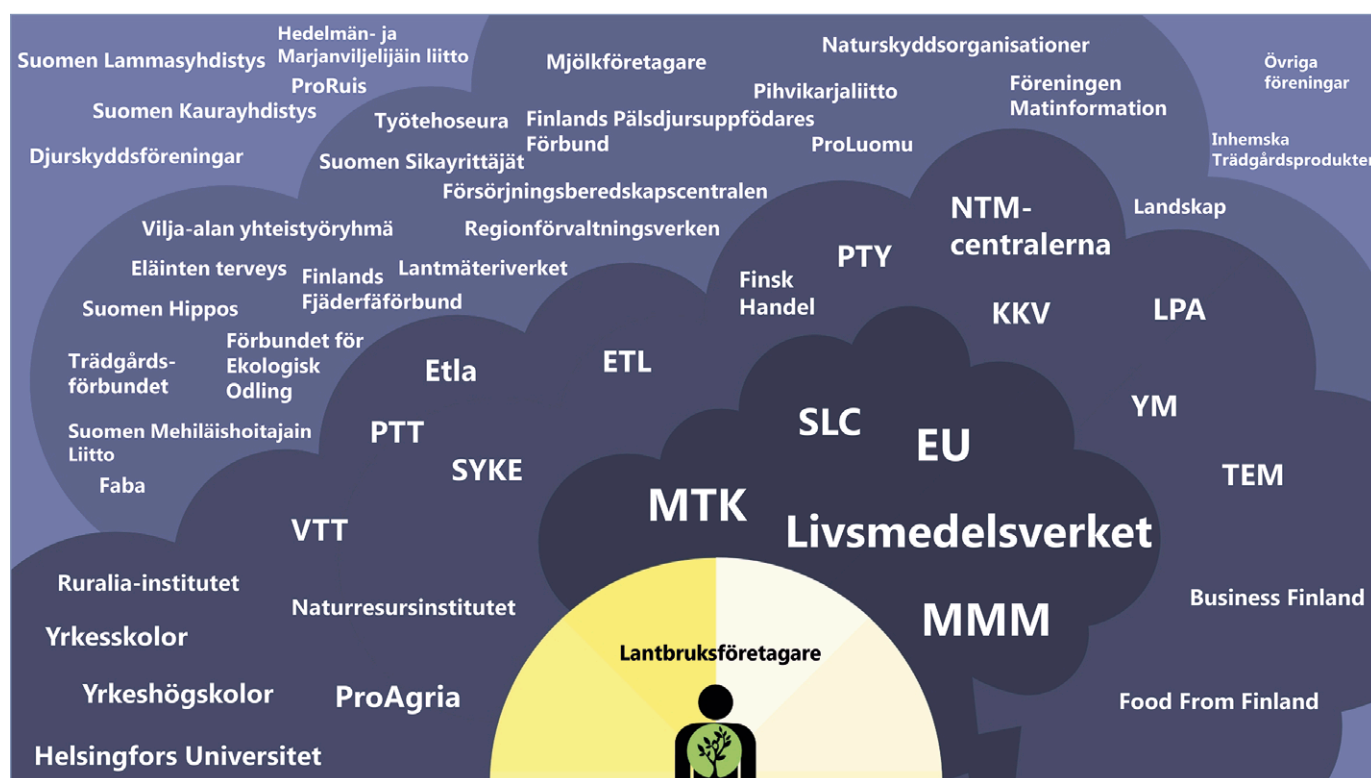

Bild 9 Beskrivning av jordbruksföretagarnas nätverk av intressentgrupper

I mitt utredningsarbete har det blivit mycket tydligt hur många olika organisationer det finns som styr, ger råd till, samordnar, övervakar och bevakar intressen för primärproduktionen och jordbruket (bild 9). Sektoriseringen och den partiella överlappningen av verksamheten är uppenbar och det är motiverat att ifrågasätta den optimala effektiviteten och resultaten. Man kan åtminstone delvis observera att rollerna som en följd av tidens gång

har blivit oklara i förhållande till den ursprungliga grundläggande uppgiften. När jag fäster uppmärksamhet vid aktörernas resultat betonar jag i synnerhet det faktum att lönsamhetsutvecklingen inom vårt jordbruk redan i flera årtionden har uppvisat en svag trend. Vilket ansvar har var och en av dessa organisationer som avses här för att situationen har kunnat fortgå okorrigerad redan så här länge?

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att de aktörer – oavsett om de är aktörer som delar ut skattemedel eller företag – som finansierar verksamheten för de organisationer jag avser här antingen helt eller delvis eller i övrigt ger ekonomiskt stöd, genomgår en kritisk granskning samt förutsätter en förtydligande diskussion och åtgärder. Motsvarar verksamheten förväntningarna hos dem som betalar verksamhetskostnaderna, uppstår ett sådant mervärde som fastställts som mål och är verksamhetens fokus, nödvändighet eller organisation överlag till varje del av en sådan typ som förutsätts i 2020-talets verksamhetsmiljö?

De korrigerande åtgärderna bör leda till ett tydligare ansvarstagande också för primärproduktionens ekonomiska framgång, bättre verksamhetsresultat och samarbete samt tydliga roller som en del av helheten.

Målet ska också vara att diskussionen kring Gemensamt Matbord som jag föreslår ovan ger upphov till en genuint gemensam vision ur hela matkedjans synvinkel och på så sätt för sin del minskar behovet att åtskilliga olika organisationer tävlar om synlighet. Vår matkedja behöver en mer enhetlig och sammanhängande kommunikation.

12 Myndigheternas beslut har exceptionellt stor inverkan även på jordbrukets lönsamhet

I samband med mina höranden har det blivit väldigt tydligt hur stor roll olika myndigheter har i primärproduktionens verksamhet i allmänhet och i synnerhet vad gäller myndighetsbeslutens inverkan även på jordbrukets lönsamhet. Primärproduktionen styrs, är föremål för tillstånd och övervakas i stor omfattning och av många myndigheter. I en granskning av hela matkedjans verksamhet får även Konkurrens- och konsumentverkets (KKV) riktlinjer och beslut en central roll.

Tryggheten som är starkt förknippad med finländsk mat är i mångt och mycket en följd av det högklassiga myndighetsarbetet. Detta är en styrka som vi måste bibehålla. Till dessa delar ska man inte heller i fortsättningen pruta på myndighetsanvisningarna.

”Tyngdpunkten för övervakningen borde i högre grad styras till praktiska åtgärder som kan förbättra jordbruksproduktionens lönsamhet.”

Samtidigt som slutresultatet av myndighetsverksamheten värdesätts, finns det också många kritiska röster. Den kritiska responsen riktas i första hand mot myndigheternas servicevilja, attityd samt den bristfälliga förståelsen för primärproduktionens vardag och förtjänstlogik. Det faktum att många sådana produkter som det inte är lagligt att producera i Finland får importeras till Finland till och med från Eu-området väcker också förundran. Det är förståeligt att detta upplevs som en stor orättvisa.

Under mina höranden lyfte deltagarna i exceptionellt stor utsträckning fram den kritiska inställningen till KKV:s riktlinjer, som har sin grund i producenternas känsla av orättvisa. Exempel på detta var bl.a. det ytterst starka möjliggörandet av gödselhandelns centralisering, liksom den gradvisa centraliseringen av dagligvaruhandeln som fortfarande pågår och tillåts av KKV. En annan infallsvinkel som samtidigt lyftes fram i mycket stor omfattning var frågan om den nästan 20 år gamla och fortsättningsvis giltiga KKV-riktlinjen som gäller Valio och den s.k. kvotmjölksskyldigheten (Kivi-villkoret). Det är motiverat att fråga sig vem villkoret i fråga gynnar i sin nuvarande form i dagens verksamhets- och konkurrensmiljö som är väsentligt annorlunda.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Det allmänna behovet av en kulturförändring riktas också med stor tyngd mot myndighetsverksamheten. Jag föreslår att primärproduktionens ekonomiska resultat görs till en central prioritering även inom myndighetsverksamheten. Tyngdpunkten för myndighetsarbetets karaktär bör förskjutas i en mer vägledande riktning. Myndigheterna ska hjälpa lantgårdarna att lyckas. Olika myndighetsaktörer bör definiera sin egen inställning till och sitt förändringsbehov i förhållande till den omfattande kulturförändring som behövs. Samtidigt måste man säkerställa att alla myndigheter kan erbjuda dem som övervakas en smidig möjlighet att ge respons.
2. Den viktigaste förvaltningsmyndigheten för jordbruket är jord- och skogsbruksministeriet (JSM). Av alla myndighetsaktörer har ministeriet ett mycket centralt ansvar för jordbrukets lönsamhetsutveckling i allmänhet och i nuläget i synnerhet för att en förändring till det bättre sist och slutligen förverkligas. Det är motiverat att utreda om ministeriets nuvarande organisationsmodell lämpar sig för den kraftiga förändringen av verksamhetsmiljön som jordbruksföretagarna står inför. Det är viktigt att ministeriet har tillräcklig beredskap och rätt resurser att leda också den kraftiga marknadsbaserade, resultatnriktade och teknologifokuserade omvälvningen och förnyelsen inom jordbruket. Samtidigt måste man säkerställa att den mest centrala förvaltningsmyndigheten ur jordbrukets synvinkel i varje aktuell fråga har en tydlig och enhetlig vision och målsättning.
3. JSM ska noggrant följa upp att de anvisningar och normer som fastställts av EU och framförallt tillämpningen av dem i praktiken inte försätter den finländska odlaren i en ofördelaktig ställning i förhållande till odlare i andra EU-länder. Det finns ett behov av en öppen diskussion om skillnader och om det är nödvändigt ska även korrigerande åtgärder vidtas. Man måste våga utmana EU:s lagstiftning och normer om den krävs för att bevaka den finländska odlarens intressen.
4. En särskild egenskap hos den omfattande finländska matkedjan är att både dagligvaruhandeln och insatsleverantörsmarknaden är centraliserade. En del av de viktigaste enskilda aktörerna har en marknadsandel på så mycket som 80 procent. Å andra sidan får vår primärproduktion cirka 1,8 miljoner euro i offentligt stöd per år. Jag föreslår att det görs en separat och faktabaserad utredning av huruvida en del av det offentliga stödet möjligen sipprar igenom primärproduktionen till andra aktörer i matkedjan på grund av den dåligt fungerande konkurrensen. I samma utredning vore det motiverat att jämföra hur konkurrensmiljön ser ut för stora matkedjor i konkurrentländer som är relevanta ur det finländska jordbrukets perspektiv samt huruvida konkurrensmyndigheternas tolkningar i olika EU-länder skiljer sig från Finlands praxis eller åtminstone i konkurrentländer som är viktiga med tanke på vårt jordbruk.

13 Grunden för en förbättring av lönsamheten: resultatorientering och samarbete mellan producenterna

Med stöd av mitt utredningsarbete lyfter jag fram två stora allmänna teman som grundstenar för en direkt förbättring av lönsamheten inom vårt jordbruk. **Resultattänkandet** måste förverkligas inom hela näringen samtidigt som man genom **samarbete mellan producenterna** måste åstadkomma betydligt större effektivitet och förhandlingsmakt.

Lönsamhet, likviditet och solvens har ett tydligt inbördes samband. Under utredningsarbetets gång har det framkommit att endast en liten del av jordbruksföretagen upprättar en budget och att en ännu mindre del aktivt följer upp hur budgeten realiseras. Så är det trots att jordbrukens penningströmmar inkl. de enskilda investeringarnas storlek har ökat kraftigt. Ekonomiplaneringen har inte i tillräcklig utsträckning följt ökningen av enheternas storlek. Globalt sett är jordbruket huvudsakligen företagsverksamhet med låga täckningsbidrag, där förhandsberäkning av lönsamheten för investeringar och mindre anskaffningar, genomförande av dessa i rätt tid samt planering av finansieringen är en ovillkorlig utgångspunkt för all verksamhet. Det finns goda grunder för uttrycket: "Miniräknaren är lantgårdens viktigaste verktyg".

"Idag fokuserar man för mycket på att öka produktionen. Man beaktar inte tillräckligt mycket produktionskostnaderna. Man försöker öka inkomstnivån genom att öka produktionen, vilket leder till överproduktion och prissänkningar.

Samtidigt som resultattänkandet måste få en central roll på gårdsnivå på ett helt nytt sätt, måste samma kulturförändring synas såväl i utbildningen, rådgivningen och intressebevakningen inom jordbruket som i förvaltnings- och den övriga myndighetsverksamheten.

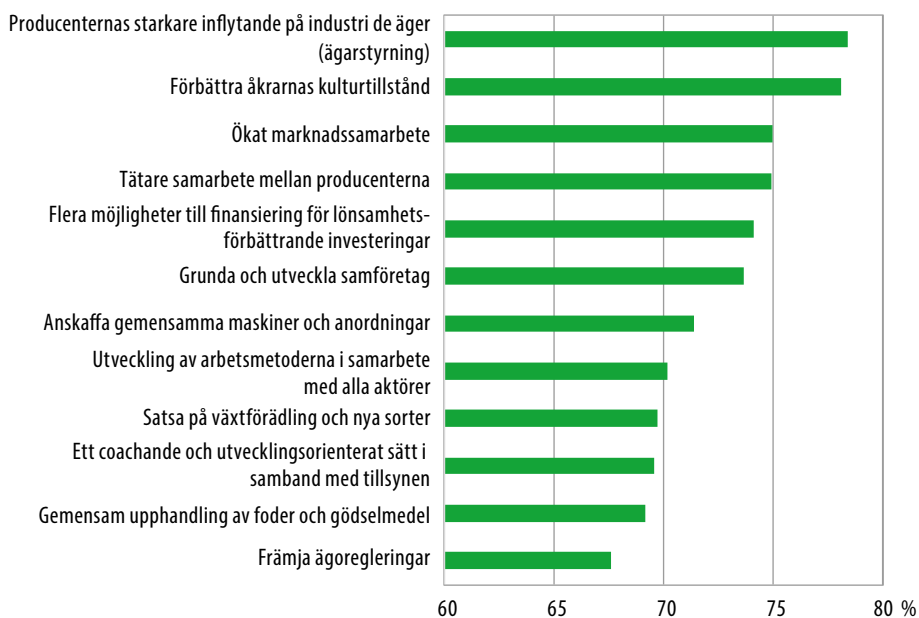
En förarglig faktor som också störde mitt utredningsarbete var den splittrade statistiken i fråga om eurobelopp med anknytning till jordbruket, inkonsekvensen inom statistiken samt att också centrala statistiksiffror saknades helt. Statistik fås från gårdar som har lönsamhetsbokföring, skattemyndigheten, statistikcentralen etc. Man får lätt uppfattningen att kilogram och liter har statistikförts, registrerats och dokumenterats betydligt bättre än eurobelopp.

Under den första delen av idémötet på webben hade en stor del av förslagen med anknytning till förbättrad lönsamhet i överraskande stor utsträckning att göra med en förbättring av de olika samsamarbetsformerna mellan producenterna (marknadsföring, inköp av maskiner och tillbehör, utveckling av arbetsmetoderna etc.). Under den andra omgången av

idémötet var i synnerhet förbättringen av lönsamheten och prioriteringen av de mottagna förslagen som brådskande en egen fråga. Stärkandet av ägarstyrningen bedömdes som mest brådskande. I fråga om samarbetet ansågs marknadsföringen vara föremål för det mest brådskande behovet. Det ansågs inte vara lika brådskande att öka de gemensamma maskinanskaffningarna eller till exempel foder- och gödselanskaffningarna. En del av producenterna upplevde att detta redan hade gjorts i tillräcklig omfattning. I egenskap av utredningsperson väger jag producenternas samarbetsbehov och -möjligheter mot lönsamhetsutvecklingen inom branschen. Till dessa delar är budskapet tydligt. Ett mer omfattande samarbete ger upphov till å ena sidan förhandlingsmakt och å andra sidan effektivitet. En bransch som står på gränsen till en lönsamhetskris måste vända på varje sten.

”Företag som är gemensamma för flera gårdar har bättre möjligheter att investera i större produktionsenheter. Säkerheterna räcker bättre till. Det delade ansvaret minskar bördan. Fördelningen av arbetet bidrar till att företagarna orkar bättre. Flera företagare som är engagerade i samma företag hittar på bättre innovativa lösningar, flera ”hjärnor” hittar på mer att utveckla. Mer kunnande till företagandet.”

Mycket av responsen i den vidstående bilden behandlas separat i andra avsnitt av denna rapport.

Bild 10 Hur förbättrar vi på bästa sätt hela matkedjans funktion och lönsamhet? De mest brådskande frågorna.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Hela näringens sätt att tänka på och granska saker så att större vikt fästs vid det ekonomiska perspektivet måste höjas till en helt ny nivå. Det behövs mer än ett tigersprång. Jag betonar att det inte bara är fråga om jordbruksföretagarna, utan också om alla aktörer som styr, övervakar, ger råd till, finansierar och bevakar intressen för jordbruket. Det måste göras betydande satsningar på jordbruksföretagarnas ekonomiska kunnande och möjlighet att utnyttja nya elektroniska verktyg i resultatplaneringen och -uppföljningen. Högklassig planering av likviditeten och resultatet måste etableras som en del av jordbrukets vardag. Investeringarna måste på ett övergripande sätt grunda sig på realistiska och genomförbara beräkningar.
2. Förutom jordbruksföretagarna själva har utbildningen och rådgivningen inom jordbruket ett centralt ansvar för att korrigera situationen. Detta behandlas separat i punkt 21. Även aktörerna som finansierar jordbruket har en viktig utbildningsmässig och attitydrelaterad roll på vägen mot en ekonomifokuserad kultur.
3. Jag föreslår att ett arbete under ledning av Luke inleds snarast, och att slutresultatet av detta arbete ska vara att Finland får en centraliserad statistikdatabas som beskriver jordbrukets ekonomiska utveckling och därigenom ger enhetliga, tillräckligt omfattande och i fråga om kvaliteten entydigt tillförlitliga eurobaserade siffror som kan användas som grund för allt beslutsfattande och all forskning som gäller jordbruket.

14 En konkurrenskraftig förädlingsindustri möjliggör bättre producentpriser

Jordbrukets sammanlagda intäkter – utan stöd, finansieringsintäkter och andra intäkter – är enligt Lukes statistik 3,2 miljarder euro år 2016 (bild 11). Drygt hälften av detta (1,8 miljarder euro) är husdjursintäkter, av vilka mjölkens andel är cirka hälften. Växtodlingsintäkterna utgör cirka 1,0 miljarder euro, dvs. husdjurs- och växtodlingsintäkterna står tillsammans för 80 procent av marknadsintäkterna.

Jordbrukets intäkter	2016
Gårdar representerade	49 866 st
	milj. euro
Råg och vete	119
Korn	187
Havre och andra spannmål	155
Oljeväxter	40
Vallfoder	306
Potatis och sockerbeta	44
Baljväxter och andra växter	43
Växtodlingsinkomster	896
Mjölkintäkter	926
Övriga nötboskapintäkter	363
Svinintäkter	256
Fjäderintäkter	247
Får- get- och hästkomster	41
Husdjurinkomster	1 833
Växthus- och frilandsinkomster	455
Övriga intäkter	191
Intäkter totalt*	3 375
Källa: Luke Ekonomidoktorn, Lantbrukets Totalkalkyl	
*exkl. alla stöder	

Avkastningspotential

150 – 200 milj. euro per år

Bild 11 Specifikation av jordbrukets intäkter 2016 och deras avkastningspotential

Det är klart att priserna på den globala marknaden och den allmänna konkurrenssituationen på marknaden vid varje tillfälle har ett väsentligt samband med producentpriserna. Detta perspektiv får dock inte överskugga det faktum att förädlingsindustrins egen konkurrenskraft har en avgörande roll. Vare sig det är fråga om infallsvinklar med anknytning till logistik, upphandling, produktion, försäljning och dylika processer eller mer omfattande strategiska eller strukturella lösningar, är besluten självständiga och i sista hand ägarnas ansvar. Det bör fästas extra stor vikt vid att de lösningar som behövs granskas endast utifrån eurobeloppen. Med tanke på uppfyllandet av målet för mitt utredningsuppdrag har åtgärder som förbättrar förädlingsindustrins konkurrenskraft en mycket central betydelse. Vid sidan av ägarna måste också myndigheterna skapa sig en uppfattning om marknadens globala karaktär och hotbilderna med anknytning till alternativa vägar.

"Producenterna borde vara mer delaktiga i styrningen av funktionerna, vilket visserligen också medför risker. Det krävs en betydande yrkeskunnighet för att förvalta en industri, men utan fältets röst är "regeringsproffsen" inte nödvändigtvis så flinka tolkare av omständigheterna på det föränderliga fältet."

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att en ökning av jordbrukets företagarkomst med 150-200 miljoner euro eftersträvas genom en höjning av producentpriserna inom förädlingsindustrin.

Med stöd av mina höranden med experter anser jag att man genom att förbättra förädlingsindustrins konkurrenskraft och öka producenternas förhandlingsmakt kunde öka marknadsintäkterna inom jordbruket med 150-200 miljoner euro per år jämfört med den nuvarande nivån som en följd av möjligheterna att höja producentpriserna. **Vid sidan av den normala fortlöpande effektiveringen behövs bl.a. djärva strukturella lösningar, nya samarbetsmodeller för industrin, nya marknadserövringar, en övergripande anpassning av den nationella odlings- och produktionskapaciteten, enklare organisationsstrukturer, en stark och fördomsfri vision hos ägarna samt strategisk ledning.**

Förutom en starkare ägarstyrning skulle ett mer omfattande utnyttjande av producentorganisationsmodellen vara en konkret och beaktansvärd metod att öka förhandlingsmakten ur producenternas synvinkel. Detta gäller i synnerhet växtodlingsbranschen och även andra sektorer som inte begränsas av omfattande andelslagsstrukturer.

15 Det slutgiltiga resultatet avgörs genom skicklig hantering av kostnader

Enligt Lukes statistik är de sammanlagda kostnaderna för vårt jordbruk utan kalkylmässiga poster (kostnader för lokalanvändning, eget arbete, ränta på eget kapital) i storleksklassen 4,5 miljarder euro per år. När denna siffra ställs i proportion till jordbrukets intäkter under motsvarande tidsperiod, dvs. 3,4 miljarder euro utan jordbruksstöd, och behovet att förbättra företagarkinkomsten med 0,5 miljarder euro i enlighet med uppdraget, är det naturligt att det finns ett uppenbart behov av kostnadsbesparingar om man vill uppnå målnivån.

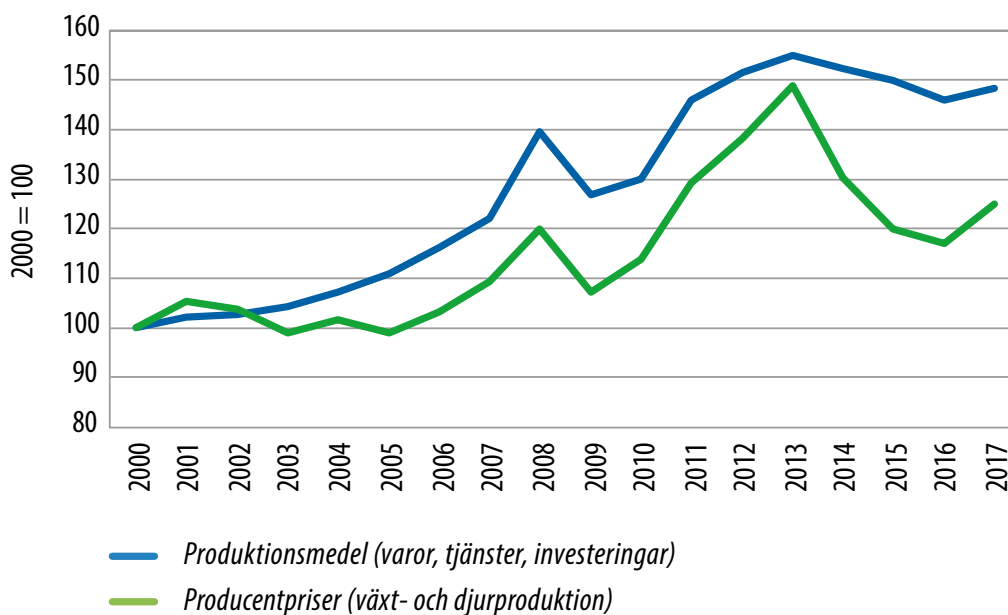
Diskrepansen mellan jordbrukets marknadsintäkter (3,4 miljarder euro) och sammanlagda kostnader (4,5 miljarder euro) förklaras delvis av de lantgårdar som inte har några försäljningsintäkter alls eller där försäljningsintäkternas andel av gårdens omsättning är mycket liten. Detta är inte nödvändigtvis ett problem för de aktuella gårdarna, eftersom stödsystemet gör det möjligt att bedriva sådan verksamhet. Vi har också ett stort antal gårdar där familjens egentliga utkomst intjänas utanför jordbruket, till exempel i form av förvärvsintkomst eller pension.

Med tanke på helheten och de aktiva gårdarna anser jag att en situation där beviljandet av stöd inte förutsätter aktiv odling och således försäljningsintäkter är problematisk. Frigörandet av åkrar för aktiv odling skulle bl.a. minska åkrarnas röjningsbehov och göra åkermarknaden sundare. Jag behandlar detta separat i punkt 17.

Den dominerande kulturen och den svaga förhandlingsmakten

I motsats till annan företagsverksamhet är jordbrukets överdimensionerade produktionsorientering en väsentlig faktor, som inte har varit benägen att rikta jordbruksföretagarnas uppmärksamhet mot hantering av kostnader.

Höga fasta kostnader, och därigenom kroniska lönsamhetsproblem, förorsakar också ett synnerligen starkt förankrat traditionellt tankesätt enligt vilken en självständig jordbrukare ska äga alla maskiner och åkrar han eller hon behöver.

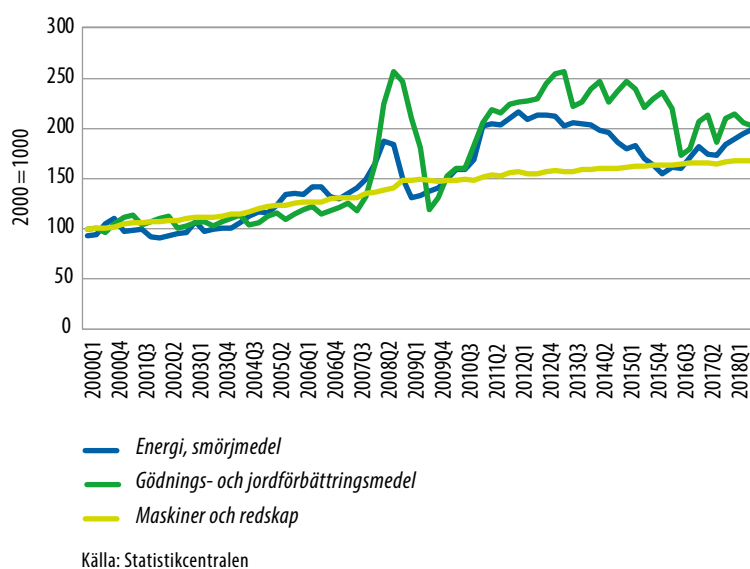
Källa: Statistikcentralen

Bild 12 Prisutvecklingen för producentpriser och produktionsinsatser inom jordbruket

En förklaring till de höga produktionskostnaderna är odlarnas svaga förhandlingsställning vid anskaffning av produktionsredskap (Bild 12). Handeln med jordbrukets produktionsredskap är idag en global verksamhet, där det behövs stora volymer för att kunna konkurrera. Olika produktionsinriktningar borde hitta varandra för att uppnå betydligt högre effektivitet och väsentligt hårdare konkurrens inom jordbrukshandeln. På samma sätt som för dagligvaruhandeln ser lönsamhetsnivån för jordbrukets insatsleverantörer bra ut, till och med ytterst bra. Det finns en risk att en del av det jordbruksstöd som samhället betalar kanaliseras till insatsleverantörernas resultat på grund av jordbruksföretagarnas svaga förhandlingsställning.

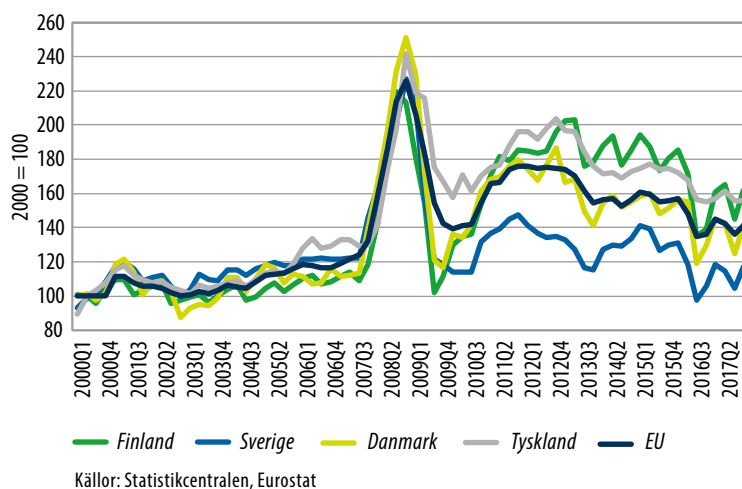
”Producenterna borde utöka samarbetet till exempel genom den ovan nämnda gemensamma anskaffningen av produktionsinsatser och å andra sidan slå sig samman också i det skede då skörden som bärgats från åkern ska börja säljas. Förutom volymfördelarna har också en sammanslutning av odlare ofta större förhandlingsmakt än en ensam odlare.”

Bild 13 beskriver prisutvecklingen för de centrala produktionskostnaderna inom jordbruket från och med 2000. Den mycket kraftiga ökningen av gödselpriserna mellan 2010 och 2013 sticker ut. Samtidigt ökade också energipriset kraftigt i Finland.

Bild 13 Prisutvecklingen för producentpriser och produktionsinsatser inom jordbruket

Vid en jämförelse av utvecklingen av det reella inköpsprisindexet för jordbrukets produktionsredskap under 2000-talet i vissa EU-länder som är relevanta för Finland, blir man på samma sätt varse den exceptionellt hårda prisutvecklingen för gödsel just i Finland (bild 14). Även energipriserna har ökat snabbare i Finland än i resten av EU i genomsnitt (bild 15).

Bild 14 Reellt index för inköpspriser på gödsel, internationell jämförelse

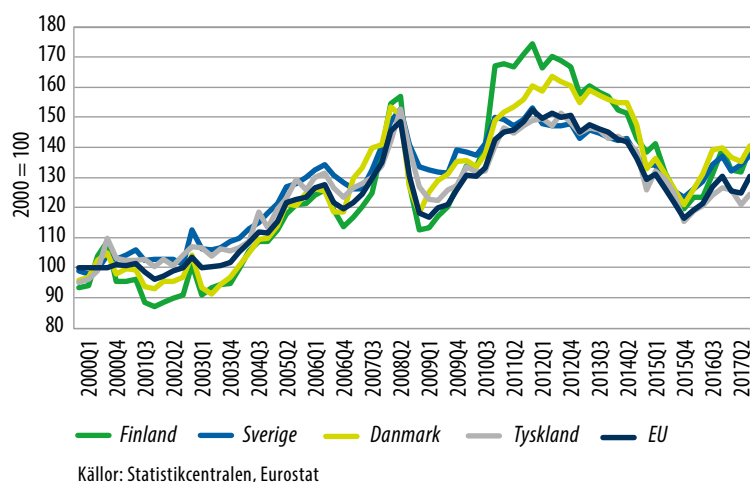

Bild 15 Reellt index för inköpspriser på energi, internationell jämförelse

Betydelsen av rådgivning och intressebevakning för minskningen av produktionskostnaderna

Rådgivningen har stor betydelse för minskningen av enhetspriserna inom jordbruket. Detta utredningsarbete innehåller ett särskilt avsnitt om effektivisering av rådgivningen. Här finns det dock skäl att lyfta fram att man genom sakkunnig rådgivning och distribution av jämförelsedata i betydande utsträckning kan påverka minskningen av produktionskostnaderna.

Produktionsprocesserna inom jordbruket är komplicerade och det är inte lätt att eftersträva en optimal ekonomisk situation. Det är betydligt lättare att eftersträva så höga skördenivåer, dagstillväxter eller medelproduktioner som möjligt.

Producenterna behöver ekonomi- och kostnadsrådgivning på toppnivå. När man följer statistiken för jordbrukets företagarkinkomst och kostnadsutveckling är det berättigat att fråga om gårdarna i nuläget får sådan rådgivning.

Jordbrukets producentorganisationer sköter producenternas marknadsintressebevakning och spetsen för denna intressebevakning är klart inriktad på detaljhandeln och producentpriserna. Intressebevakningen har också haft en stor inverkan på jordbrukspolitiken och beslutsfattandet på EU-nivå i allmänhet. Intressebevakningen med anknytning till produktionskostnader framstod som betydligt svagare.

Lantbrukets produktionskostnader		2016	Besparingspotential	Rekommendationer
Gårdar representerade		49 866 st		
		milj. euro		
Gödsel, kalk		260		
Övriga växtodlingskostnader		314		
Bränsle		235		
Elektricitet		149		
Foderkostnader		507		
Husdjurkostnader		395		
Förnödenhetskostnad		1 859		
Avskrivningar på maskiner		507		
Övriga maskinkostnader		496		
Maskinkostnader		1 003		
Avskrivningar på byggnader		285		
Övriga byggnadskostnader		61		
Byggnadskostnader		346		
Försäkringar LFÖPL		319		
Fasta hyror		179		
Övriga avskrivningar		48		
Övriga kostnader		382		
Övriga kostnader totalt		928		
Arbetskostnader*		206		
Räntekostnader*		101		
Produktionskostnader* totalt		4 443		
Källa: Luke Ekonomidoktorn, Lantbrukets Totalkalkyl				
*exkl. gårdsanvändning, räntekrav på eget kapital och företagarfamiljens löneanspråk				

> 100 milj. €

> 100 milj. €

> 15 milj. €

> 35 milj. €

- Insamling och utnyttjande av jordbrukarnas köpkraft
- Skärpning av intressebevakning och rådgivning om produktionskostnader
- Elektriskt verktyg för planering av likviditet → bättre tidpunkt för anskaffning

- Förändring av tänkesättet: maskinerna behövs inte äga av själv
- Stöd och incitament av intressentgrupp till förvärv av gemensamma maskiner och konkurrensutsättning samt användning av entreprenadtjänster

- Minskning av byggnadskostnaderna
- Ändring av villkoren för investeringsstöd

- Ibruktagande av hyresreglering

Utöver

- En stark ökning av fältstorlek → besparings-/avkastningspotential tiotals miljoner euro per år

Bild 16 Jordbrukets sammanlagda kostnader 2016 och inbesparingsobjekten med störst potential

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Jag föreslår att besparingar i primärproduktionens kostnader med 250 miljoner euro per år inom 3-4 år från den nuvarande nivån fastställs som ett gemensamt mål. Jag anser att detta mål är både nödvändigt och realistiskt samt att målet kan genomföras på ett sätt som samtidigt möjliggör en ökning av marknadsintäkterna. Målet är utmanande och kräver ett nytt slags tänkande samt att allvaret hos lönsamhetssituationen inom jordbruket erkänns i hela den omfattande matkedjan, inkl. insatsleverantörerna, även om jordbruksföretagaren själv har huvudansvaret. Det behövs ett gemensamt engagemang på ett brett plan och en stark vilja hos intressentgrupperna. Att förlita sig helt på marknaden är inte rätt alternativ ur någons synvinkel.

2. Jag föreslår att jordbruksföretagarna tar på sig att utreda alternativa verksamhetsmodeller som kan leda till en väsentlig ökning av jordbruksföretagarnas gemensamma förhandlingsmakt i förhållande till insatsleverantörerna. Det är nödvändigt att bl.a. utreda inrättandet av plattformar som stöder företag som ordnar konkurrensutsättningar och genomför upphandlingar eller motsvarande funktioner. En allt mer digitaliserad verksamhetsmiljö och crowdsourcing som verksamhetssätt har en benägenhet att underlätta uppbyggandet av smidiga verksamhetsmodeller som gynnar enskilda producenter.

Andelsverksamheten fick odlarna att förena sina krafter i Finland i början av 1900-talet. Fungerar samma lösning fortfarande eller krävs det något annat? I Danmark och Sverige är de starkaste aktörerna inom produktionsinsatshandeln odlarägda. De finländska odlarna måste vara alerta och tillämpa sådana fördomsfria lösningar som stöder överlevnaden på en liten marknad och i en konkurrens som hela tiden blir mer globaliserad.

3. Jag föreslår att producentorganisationerna som en del av sin verksamhet allokera mer av sin intressebevakning till produktionsinsatsleverantörerna (från gödsel till energi, från maskinhandel till banker, från foder till byggmaterial etc.).

4. Jag föreslår att producentorganisationerna, den kommande nya rådgivningshelheten för jordbruket och även myndigheterna med hela sitt utbud av arbetssätt och metoder fortsätter att på bred front främja samarbete mellan gårdarna på alla nivåer. Det behövs en attitydmässig förändring, en stor kulturförändring, lämpliga incitament och praktiska åtgärder. Ägande borde inte alltid vara det första alternativet. Med hjälp av gemensamma maskiner, användning av entreprenadtjänster och gemensamma jordbruksföretag kan man uppnå betydande och i det här läget nödvändiga kostnadsbesparingar.

Faktorer som också har en väsentlig inverkan på lantgårdarnas kostnader, såsom investeringar, köp och arrendering av åkermark, ägoreglering, finansieringskostnader och den bedrivna stödpolitiken, behandlas separat.

16 Gårdar som investerar och utvecklar sin verksamhet utgör grunden för vår matförsörjning

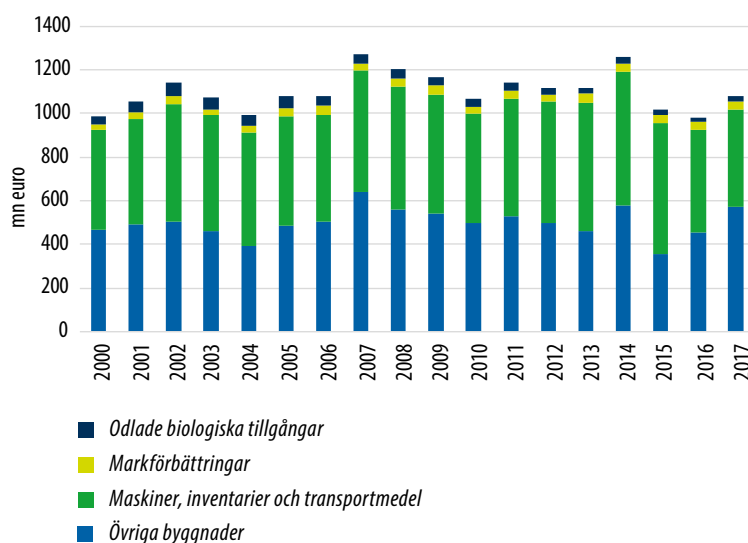
Med tanke på tryggheten av vår grundläggande matförsörjning är det nödvändigt att det i Finland finns tillräckligt många jordbruksföretagare som fortfarande är beredda att utöka gårdens storlek, till och med i betydande utsträckning. Samtidigt finns det också i framtiden utrymme för gårdar som upplever att en mindre gårdsstorlek är tillräcklig, men är villiga att specialisera sig. Gemensamt för båda dessa målgrupper är en stark vilja att utveckla gården, beredskap att investera och beredskap att utreda företagarrisken. I regel och på lång sikt borde dessa gårdar vara mindre beroende av produktionsstöd än i nuläget. På dessa gårdar har en ökning av jordbrukets företagarinkomst en egen positiv betydelse i proportion till företagets storlek.

”Företag som är gemensamma för flera gårdar har bättre möjligheter att investera i större produktionsenheter. Säkerheterna räcker bättre till. Det delade ansvaret minskar bördan. Fördelningen av arbetet bidrar till att företagarna orkar bättre. Flera företagare som är engagerade i samma företag hittar på bättre innovativa lösningar, flera ”hjärnor” hittar på mer att utveckla. Mer kunskaper till företagandet.”

Vi behöver alla dessa gårdar. Det här sättet att närma sig ämnet tryggar mångfalden inom vårt jordbruk. I mitt utredningsarbete vill jag paketera in dessa sinsemellan väldigt olika typer av jordbruksföretagare under samma rubrik. Det är viktigt att klimatet i vårt samhälle förbättras så att det uppmuntrar till jordbruksföretagande och till att bedriva en framgångsrik verksamhet. Vi behöver både unga som tar över de befintliga gårdarna och nya jordbruksföretagare som kommer utifrån. När vi i framtiden skapar referensramen för jordbrukets verksamhetsmiljö är det önskvärt att företagarna med framtidstro och vilja och förmåga att ta risker alltid prioriteras.

Investeringar, finansiering, beskattning och arbetskraft

Med tanke på gårdar som utvecklas framträdde i mitt utredningsarbete fyra synvinklar som väcker diskussion och oro: **investeringsstöden samt fastställandet av stöden och stödets kontinuitet; finansieringens tillgänglighet i framtiden; beskattningen som en del av inkomstfinansieringen; tillgången på arbetskraft.**

Källa: Statistikcentralen, Nationalräkenskaper

Bild 17 Bruttobildning av fast kapital inom jordbruket

I finländska förhållanden är det dyrare att bygga än i många andra länder som konkurrerar med vårt jordbruk. Investeringsstöden i sin nuvarande omfattning, inklusive specialstöden med anknytning till generationsväxlingar, upplevs som fungerande och förtjänar som sådana sin plats. Gårdsbrukets utvecklingsfond (MAKERA), via vilken investeringsstöd har beviljats, har varit ett livsviktigt verktyg för möjliggörandet av jordbruksinvesteringar. Under utredningsarbetets gång har det dock förekommit en oro för MAKERA:s framtid. Fondens kapitalunderskott har uppskattats bli ytterst betydande redan inom den närmaste framtiden.

Grunden för fastställandet av investeringsstöd upplevs som ett problem. Det nuvarande stödsystemet är baserat på att stöd betalas som en procentandel av de realiserade kostnaderna. Det här är inte den bästa möjliga modellen för att uppmuntra till kostnadsbesparingar. Problemet är att stödet går vidare till utomstående varuleverantörer.

Eftersom jordbruket är en mycket kapitaldominerad bransch har främmande kapital en viktig roll i investeringarna, vilket innebär höga kriterier för företagarens ekonomiska kunnande och ekonomiledning. År 2018 överskred jordbrukets lånestock femmiljardersgränsen. Lantgårdarna i bolagsform står för en femtedel av dessa lån, dvs. cirka en miljard. I proportion till antalet företagargårdar eller gårdar som drivs av en näringsidkare hade andra gårdar än de i bolagsform skulder som uppgick till mindre än 80 000 euro per gård, medan gårdarna i bolagsform hade skulder som uppgick till ett tiofaldigt belopp, dvs. cirka 800 000 euro per företag.

Finansieringen var under hörandena, idémötet och de separat inriktade hörandena på webben föremål för oro med anknytning till bl.a. följande frågor:

- Var hittar man finansiärer för framtidens jordbruk?
- Vilka är framtidens finansieringsinstrument?
- Hur tryggar man i fråga om finansiärerna sakkunskapen inom det framtida jordbruket?
- Varifrån får man eget kapital?
- Och, ett område som i mycket stor utsträckning var föremål för oro, hur får man längre lånetider än idag för investeringar med lång verkningstid?

I diskussionen nämndes bl.a. Sverige och Danmark som exempel, där lånetiderna för i synnerhet produktionsbyggnader och åkrar är betydligt längre. Eftersom vi är verksamma på samma inre marknad, men med olika finansieringsvillkor, upplevs de striktare lånetiderna försämrade våra jordbruksföretags konkurrenskraft.

Med stöd av mina egna erfarenheter känner jag väl igen denna oro. Åtgärder behövs. Finansieringen kan identifieras som en central kritisk faktor för framtidens jordbruk. När det gäller problematiken med anknytning till finansieringen måste man samtidigt konstatera att det parallellt med mitt eget utredningsarbete pågår ett betydligt mer omfattande utredningsarbete som utförs av PTT och Luke: **”Jordbrukssektorns ställning på finansieringsmarknaden: efterfrågan, utbud och nya instrument”**. Det är naturligt att det fortsatta utvecklingsarbetet och de nödvändiga åtgärderna som krävs för att lösa de frågor som uppstått i mitt eget utvecklingsarbete avgörs när denna mer omfattande undersökning är klar.

När det gäller finansieringen kan man inte bortse från den akuta kassakrisfasen som uppstod efter två år med partiell missväxt, vilken i kombination med den svaga lönsamhetsutvecklingen ställvis har fått mycket allvarliga följder. I sådana situationer framhävs i ännu högre grad betydelsen av öppna och förtroendebaserade förfaranden för växelverkan mellan finansiären och jordbruksföretagaren, vilka också är viktiga i normala situationer.

Jordbruksföretagande om något är kapitalfokuserad verksamhet där de årliga variationerna i resultatet kan vara mycket betydande. Denna kraftiga säsongsvariationsrisk borde beaktas effektivare än idag i **beskattningen**. Beskattningsrelaterade metoder för intjäning av inkomstfinansiering och eget kapital upplevs på goda grunder som otillräckliga inom dagens jordbruk. Utjämningsreserveringen som tillämpas är från 2001 och motsvarar inte över huvud taget till sin nivå det som dagens gårdar som förbereder sig på investeringar behöver. Det är ytterst viktigt att utveckla utjämningsreserveringen så att jordbruksföretagarnas likviditet och självfinansieringsmöjligheter förbättras i samband med stora investeringar som kräver rikligt med eget kapital. En utveckling av utjämningsreserveringssystemet skulle förbättra jordbruksföretagens långsiktiga ekonomiplanering och öka jordbruksföretagarnas investeringsvilja.

Tillgången på arbetskraft är ett nytt och växande problem också inom jordbruket. Även om arbetskraft frigörs från gårdar som avslutar sin verksamhet, ökar samtidigt oron över tillgången på arbetskraft på gårdar som utökar sin storlek och specialiserar sig, vilket är ett hinder för tillväxten. Eftersom det är fråga om ett väldigt mångfacetterat problem som kräver nationella lösningar, presenterar jag inga separat åtgärder ur jordbrukets synvinkel. Det är dock viktigt att vara medveten om att bristen på arbetskraft är närvarande i allt högre grad också i vardagen på dagens jordbruk och måste lösas som en del av en arbetskraftspolitisk och utbildningsmässig helhet.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Jag föreslår att det säkerställs att **investerande gårdar som aktivt utvecklar sin verksamhet står i centrum för jordbrukspolitiken i framtiden.**

Deras avgörande roll i tryggandet av vår grundläggande matförsörjning ska identifieras och erkännas.

Verksamhetsförutsättningar som konkretiserar den ovan nämnda visionen ska skapas och upprätthållas.

2. Jag föreslår att det säkerställs att **investeringsstödet bibehålls på sin nuvarande nivå.** Grunderna för fastställandet av stöd förnyas på ett sätt som uppmuntrar jordbruksföretagarna att underskrida de riktgivande kostnaderna och förhindra att kostnaderna överskrids.

Generationsväxlingarnas kontinuitet säkerställs genom stödpolitiken och **stödpolitiken utvecklas** på ett sätt som lockar nya företagare till branschen och gynnar gårdarnas gemensamma investeringar. Myndigheterna ska fästa större vikt vid att investeringskalkylerna i anslutning till stödansökningarna är realistiska och genomförbara. Detta gäller även med tanke på den förutspådda lönsamhetsutvecklingen.

3. För **finansiering av de växande investeringarna** inom vårt jordbruk behövs det en mer mångsidig grupp finansiärer, ny konkurrens och nya instrument med längre lånetider samt att finansiärerna har aktuell kunskap om och förståelse för framtidens jordbruk. När det gäller detaljerade förslag hänvisar jag till den ovan nämnda arbetsgruppen och den slutrapport som den i sinom tid kommer att färdigställa.

4. Jag föreslår att inkomstfinansieringsmöjligheterna för investerande gårdar förbättras genom att höja **utjämningsreserveringen till 40 procent** av jordbrukets faktiska inkomst, utan någon övre gräns i euro. Jag föreslår alltså här en utjämningsreservering som både har en enklare modell och en högre nivå än det som preliminärt fastställdes under budgetmanglingen hösten 2018.

17 Ett heltäckande och ambitiöst utvecklingsprogram byggs upp omkring åkrarna

Åkrarna är jordbrukets viktigaste produktionsredskap. De är kopplade till en stor del av jordbrukets lönsamhetsproblem, men också samtidigt till en del av nycklarna till lösningen.

Även om produktiviteten har förbättrats i synnerhet inom husdjursskötseln, har skördnivåerna på åkrarna inte utvecklats på samma sätt. Målmedveten förbättring av åkrarnas bördighet har inte varit en lika stor prioritering inom vårt jordbruk som utvecklingen av skogarnas bördighet inom skogsbruket. Det har saknats ambition i fastställandet av mål.

Åkerskiftena i Finland är i genomsnitt små. Detta beror på både naturliga förhållande och historiska orsaker. En utveckling av ägostrukturen, som långt grundar sig på samhälleliga på sin tid motiverade beslut från 1900-talets början, så att den motsvarar dagens förhållanden kan inte heller som helhet betraktas som ambitiöst i fråga om målsättningen och genomförandet, även om framsteg har gjorts. Den gammalmodiga ägostrukturen begränsar avsevärt ett effektivt utnyttjande av det moderna maskinbeståndet. De små åkrarna som delvis är mycket utspridda i förhållande till en optimal situation ökar enligt lantmätarverkets uppskattning jordbrukets kostnader med drygt 170 miljoner euro per år.

Man kan på goda grunder konstatera att många investeringar i husdjursskötsel inte producerar de skalfördelar som eftersträfvats med investeringen, eftersom ökningen av åkerarealen som investeringen kräver leder till allt mindre åkrar som ligger allt längre bort från gårdscentrumet.

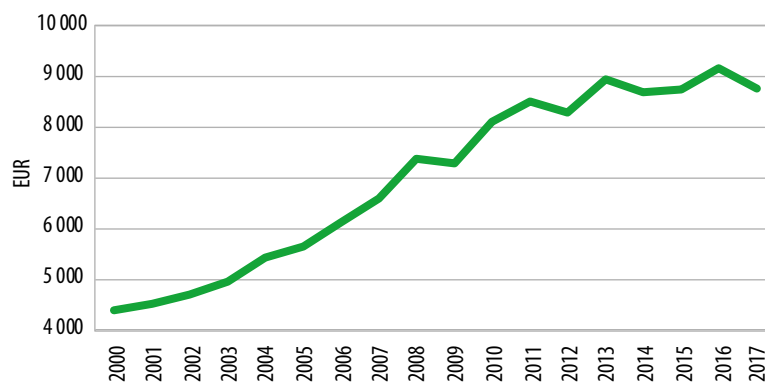
Källa: Lantmäteriverket

Bild 18 Areal som omfattas av arrangemang

Så mycket som en tredjedel av Finlands åkrar är **arrendeåkrar**. Osäkerheten i fråga om arrendeavtalets kontinuitet påverkar beredskapen att satsa på åkrarnas bördighet. Endast genom långa arrendeavtal eller ägande vågar man satsa på åkrarna.

I Finland betalar man **de sjätte högsta arrendena i EU** för arrendeåkrar. Situationen är mycket märklig och problematisk, eftersom våra skördnivåer är lägre än i konkurrentländerna på grund av de naturliga förhållandena. En förklaring till den onormalt höga arrendenivån är att en stor del av jordbruksstöden kapitaliseras i åkerarrendet och överförs från odlarna till markägarna. I Finland fastställs arrendeavtalets maximala längd i jordlegolagen till 20 år, men i regel är de arrendeavtal som ingås betydligt kortare än så.

Ett betydande problem med tanke på jordbrukets lönsamhet är också **priserna på åkermark som skenat iväg långt över avkastningsvärdet**, regionalt delvis till och med på ohållbart höga nivåer. På grund av de skenande priserna på åkermark sker varje år en ytterst betydande inkomstöverföring från aktiva jordbruksföretagare som bedriver odling till markägare. Det här skulle vi ju inte alls ha råd med om man tittar på de nuvarande lönsamhetssiffrorna för jordbruket.

Källa: Lantmäteriverket, REST

Bild19 Åkers prisutveckling

Åkermarknaden är reglerad i många EU-länder i synnerhet vad gäller arrendering av mark, bl.a. via minimi- eller maximiarrendepriiser eller genom bestämning av minimilängden för arrendetider. Arrendetiderna regleras till exempel i Frankrike och Belgien och arrendepri-serna regleras på motsvarande sätt i bl.a. Belgien och Holland. I Frankrike tillämpas både minimi- och maximiarrende. Dessutom har arrendegivaren förköpsrätt på marken i Italien, Frankrike och Belgien.

Politiken som påverkar **röjningen av åkrar** vilar för närvarande på osäker grund i Finland. Stödpolitiken erkänner inte till alla delar röjda åkrar. Röjning av åkrar har varit nödvändigt för att utöka gårdarnas storlek, men å andra sidan producerar röjningen en betydande del av klimatutsläppen från jordbruket. Dessutom förskjuts tyngdpunkten för utbetalningen av stöd när röjningen huvudsakligen sker i norra Finland.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

Jag föreslår att vi inleder ett vittomfattande utvecklingsprogram med ambitiösa mål för våra åkrar – Åkerreformen 2025. Det ska konstateras att vi genom ett högklassigt program och målmedvetna åtgärder kan spara jordbrukskostnader och öka intäkterna med hundratals miljoner euro efter ett utvecklingsarbete som ospänner flera tiotals år.

- Det stegvis framskridande utvecklingsprogrammet – Åkerreformen 2025 – bör innehålla åtminstone följande:
- Påskyndande av ägoarrangemang så att en så stor del som möjligt av effektivitetsnyttan (170 me) beräknad av Lantmäteriverket kan uppnås på förhand och så att skiftens storlek samtidigt skulle fördubblas på ett målinriktat sätt jämfört med nuläget före 2050.

- En metod för utveckling av ägostrukturen som är kostnadseffektiv och snabbverkande ur gårdarnas synvinkel är frivilligt ägobyte mellan gårdarna som fastställs av Lantmäteriverket. För närvarande är byte av markareal befriat från överlåtelseskatt och överlåtelsevinst när värdena på de områden som byts motsvarar varandra. Som en del av åkerreformen ska en utvidgning av dessa skattefriheter övervägas även i fall där markarealernas värden avviker en aning från varandra.
- Ett väsentligt tidsmässigt påskyndande av ägoarrangemangen förutsätter en tillfällig ökning av Lantmäteriverkets egna resurser och även betydande köp av tjänster.
- Ett eget målprogram bör upprättas för vidareutveckling av den redan i nuläget fungerande växtförädlingen, en avsevärd förbättring av de finländska åkrarnas bördighet och en höjning av de hektarvisa målnivåerna för skörden. Genom dessa och andra motsvarande odlingsrelaterade förbättringsåtgärder är det enligt expertbedömningar möjligt att uppnå en ökning på flera tiotals miljoner euro av den årliga företagarinkomsten.
- Finland bör införa ett poängsättningssystem för åkrar, där en utomstående oberoende aktör poängsätter åkern utifrån jordens kvalitet, arealen, formen och andra egenskaper. På detta sätt skulle åkermarknaden få en gemensam mätare som skulle underlätta den handel och arrendering som sker på marknaden. (Det bör konstateras att en "Åkeroptimi"-modell som syftar till det ovan nämnda målet håller på att utvecklas av Luke.)
- Dessutom bör Lantmäteriverket göra informationen om ägande mer lättillgänglig. Det vore lättare att planera en självständig utveckling av ägostrukturen om informationen om ägande skulle vara lättillgänglig.
- Stödpolitiken under den nya programperioden bör byggas upp så att den främjar ett vittomfattande frigörande till marknaden av åkermark som ägs och förvaltas av icke-aktiva odlare. I samband med detta vore det motiverat att separat utreda en tidsbunden lättnad av beskattningen av överlåtelsevinst för dessa markägare som säljer åkermark.
- Som en tvingande följd av lönsamhetskrisen inom jordbruket bör arrendena för åkermark börja omfattas av arrendereglering och man bör sträva efter att förlänga arrendetiderna för åkermark baserat på både frivillighet och utveckling av normerna. En minimiarrendetid på 10 år bör vara åtminstone en stark rekommendation. Den övre gränsen på 20 år för arrendetiden som fastställs i lagstiftningen bör också höjas. Den föreslagna arrenderegleringen är kopplad till utgångspunkten att en åker som inte används för aktiv odling inte heller ska få jordbruksstöd i fortsättningen.
- Som en del av ett omfattande helhetsarrangemang för våra åkrar bör man tillåta att redan röjda åkrar börjar omfattas av stöden. På små avlägsna åkrar som tagits ur bruk borde man på motsvarande sätt plantera skog för att öka kolsänkorna i skogarna. För att förtydliga den nuvarande situationen, som skapar osäkerhet bland jordbruksföretagarna och myndigheterna, bör man fastställa en kort tidsfrist på några år för hur länge det är acceptabelt att röjningen av nya åkrar tar. Det är möjligt att inkludera åkrar som röjs inom denna tidsfrist i stödsystemet om ett motsvarande antal åkrar med dålig lönsamhet kan bekläs med skog på ett förnuftigt sätt. Efter att tidsfristen löpt ut ska åtminstone röjningen av torvmark begränsas med stöd av normerna.

18 Export – Från underpresterare till global exportör av trygg mat

Inom livsmedelsexporten är vi som nation en klar underpresterare, men står samtidigt inför en stor möjlighet.

Livsmedelsindustrin i Finland är kraftigt fokuserad på den inhemska marknaden. År 2016 såldes cirka 14 procent (Tullen, Statistikcentralen) av produktionen till utlandet. Motsvarande andel i Sverige är 17,3 procent och i Danmark 49,3 procent (Eurostat). Enligt Luke var värdet på vår livsmedelsexport 2017 1,6 miljarder euro och värdet på importen 5,2 miljarder euro. Förhållandet mellan export och import är inte sunt i Finland och har dessutom försämrats kraftigt under de senaste tio åren.

Exportens anspråkslösa roll är en av de mest centrala svagheter i den finländska matkedjan. Detta trots att vi har väldigt många styrkor. Finlandsbilden är i sig positiv, matens renhet och säkerhet är erkända fakta, våra råvaror inklusive vårt vatten tillhör de bästa i världen och vi skiljer oss från massan på ett positivt sätt vad gäller matkedjans transparens och spårbarhet. Även innovativiteten är en av våra styrkor.

Bild 20 Livsmedelsexportens och -importens utveckling i Finland

Diskussionen under idémötet bekräftar för sin del denna uppfattning. Under idémötets första fas uppfattades exporten i synnerligen liten utsträckning som en möjlighet som kan innebära betydande tilläggsinkomster för den finländska primärproduktionen. När diskussionen fördjupades var deltagarna ändå väldigt ense om att varumärket för ren, trygg och hälsosam mat kunde stärkas och utnyttjas på ett brett plan och att det vore möjligt att göra stora satsningar på att utveckla produkter som stöder varumärket även för export. I praktiken förutsätter detta dock en omfattande förändring av verksamhetssättet och en kompetensutveckling; i synnerhet ur den enskilda producentens synvinkel framstår exporten som en synnerligen avlägsen möjlighet.

”Det här är vår stora möjlighet. Ren luft, rent vatten, minst tungmetaller, minst växtskyddsmedel, inga antibiotika och hormoner, långa ljusa dagar under växtperioden, smaken. Om dessa faktorer inte säljer är det märkligt.”

Under mitt utredningsarbete har jag fått uppfattningen att export inte alls har varit en central faktor i strategin för vår viktigaste livsmedelsindustri. Den del av produktionen som inte har kunnat säljas på den inhemska marknaden har exporterats. Dessutom har Ryssland haft en oproportionerligt stor roll av denna ringa export. Det svaga exportkunnandet och den dåliga priskonkurrenskraften genom hela kedjan, som ytterligare försämrades av vårt logistiska avstånd, har också varit bakomliggande orsaker till exportens svaga ställning. Sammanfattningsvis: det har inte funnits någon strategisk vilja, vilket har lett till att det inte heller har ackumulerats någon kompetens, och detta har kombinerats med en svag inbördes samarbetsberedskap samt sektorisering och ett svagt samarbete på myndighets- och ministerienivå.

Jag anser att de kroniska lönsamhetsproblemen inom jordbruket inte kan lösas om inte livsmedelsexporten också på lång sikt kan utökas till en nivå som är många gånger högre än idag.

”Producenterna och industrin borde samarbeta mycket mera för att öka livsmedelsexporten och främja produktutvecklingen. Produktutvecklingen borde vara inriktad på exportmarknaden i form av produkter som ger ett så stort mervärde som möjligt.”

Det offentliga stödet till jordbruket är betydande. I förhållande till detta stöd, beviljas stöd för export av mat i liten utsträckning. Också en liten förändring i denna fördelning skulle betyda mycket med tanke på främjandet av export. Ett bra arbete har under en lång tid utförts inom ramarna för Food From Finland. Utifrån den respons jag fått finns det ett behov av bättre och tätare samarbete mellan förvaltningsområdena.

Under idémötet fördelades svaren på frågan ”Vad är mest brådskande att satsa på för att exporten ska medföra betydande tilläggsinkomster för matproduktionen?” på följande sätt:

Bild 21 Hur kan vi genom export generera avsevärda tilläggsinkomster inom matproduktionen? De mest brådskande frågorna.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Jag föreslår att exporten av livsmedel och de progressiva produktionsmetoder för livsmedel som utvecklats i Finland görs till ett strategiskt prioriterat område i företagen inom branschen och även genom politiska beslut på ett bredare plan i samhället.

En förändring av detta tankesätt förutsätter att vi fokuserar på att exportera utmärkta produkter med ett högt förädlingsvärde som är efterfrågade ute i världen. Vi identifierar våra styrkor och kommunicerar tillsammans om dem.

För att vara framgångsrik på exportmarknaden krävs det, precis som i allt annat försäljningsarbete, en väldigt långsiktig verksamhet. Detta får inte vara ett hinder för att genast inleda betydande satsningar. Vi måste väldigt snabbt investera i en utökning av exportkunnandet.

2. Jag föreslår att det grundas en "Exportgrupp" som är nära sammankopplad med verksamheten i anslutning till "Gemensamt Matbord". Majoriteten av medlemmarna i gruppen bör bestå av representanter för företag som bedriver export. Medlemmarna och ordföranden bör utses av Gemensamt Matbord.

Vi bör erkänna det faktum att en ökning av eurobeloppen inom exporten i sista hand beror på företagens engagemang i ett nytt strategiskt tänkande och därigenom i de åtgärder som behövs. Eftersom alla finländska företag inom livsmedelsbranschen är små företag ur exportmarknadens perspektiv, förutsätts det ett starkt samarbete mellan företagen vad gäller exportsatsningar för att vi ska vara framgångsrika internationellt, dock inom de ramar som normerna tillåter.

Exportgruppen skulle endast fokusera på exportfrågor. Gruppens första uppgift skulle vara att upprätta en nationell exportstrategi för livsmedelsbranschen som innehåller ambitiösa mål. Exportgruppen skulle i sista hand ha det moraliska ansvaret gentemot primärproducenterna för att en ständigt ökande andel av jordbrukets företagarkomst härstammar från export. Även de stora aktörerna inom branschen skulle via ägarstyrning vara skyldiga att aktivt delta i exportgruppens verksamhet.

3. Jag föreslår att vi tar oss från underpresterarens ställning till en nivå som överensstämmer med våra förmågor och före 2025 ökar livsmedelsexportens värde per år med en miljard och därefter före 2030 med två miljarder, dvs. sammanlagt en tredubbling av den nuvarande nivån. Ökningen av exporten måste naturligtvis vara lönsam. Detta förutsätter en förbättring av konkurrenskraften inom både primärproduktionen och förädlingsindustrin. Vi måste acceptera det faktum att exporttrycket ökar i varje fall och om vi inte är konkurrenskraftiga på exportmarknaden kommer den finländska primärproduktionen och förädlingsindustrin att bli allt mer trängda. I stora drag bör vi fastställa som mål att exporten redan under de närmaste åren ska ge jordbruket ny företagarkomst som uppgår till ett eurobelopp omkring hundratals miljoner per år. Ansvaret för att ökningen av exporten är lönsam och ger mer företagarkomst ligger i sista hand hos de jordbruksföretagare som äger just de industriföretag som har störst potential för en betydande ökning av exporten.

4. Jag föreslår att statsmakten ser till att en ökning av exporten inom livsmedelsbranschen görs till ett strategiskt prioriterat område inom vår totala export samt att betydligt större satsningar på stödande av livsmedelsexporten görs med hjälp av ekonomiska och personalmässiga resurser och mer långsiktiga åtgärder som sträcker sig över regeringsperioderna.

5. Vidare föreslår jag att de två ministerierna – JSM och ANM – är beredda att förbinda sig till ett ömsesidigt samarbete som är betydligt tätare än i nuläget och är inriktat på ett gemensamt mål. Det är i skattebetalarnas intresse att en lönsam livsmedelsexport verkligen tar fart. Jag anser att detta samarbete skulle förverkligas bäst i praktiken genom att man med utgångspunkt i Food From Finland bygger upp en helt ny organisation bestående av de två ministerierna, som verkligen har tillräckliga resurser, en gemensam vilja och vederbörlig kompetens.

6. Andra stödåtgärder från statsmaktens sida:

- Utveckling av verksamheten i Livsmedelsverkets (tidigare Evira) exportteam
- Stöd ska riktas till ökad konsumentförståelse i anslutning till potentiella exportobjekt, öppnande av nya exportobjekt och upprättande av direkta kontakter
- Ett aktivt uppbyggande av varumärket Finland med betydligt större resurser än i nuläget
- "Säkerhet" görs till ett spetstema för den finländska matexporten
- Assisterande deltagande i den nya exportgruppens verksamhet
- Varumärket Gott från Finland modifieras så att det svarar på exportmarknadens krav
  - Ett gemensamt kvalitets- och spårbarhetssystem som varar på de globala aktörernas ständigt ökande krav
- Samtidigt en vettig plattform för uppbyggandet av varumärket Finland

19 Det finländska jordbruket måste göras till en föregångare i världen vad gäller utnyttjande av digitalisering, artificiell intelligens, plattformsekonomi och öppna data

Matkedjans verksamhetsmiljö genomgår som bäst vid sidan av andra förändringar också en ytterst kraftig teknologisk omvälvning, vilket kommer att både öppna nya förtjänstmöjligheter för aktörerna inom branschen och tvinga hela kedjan att förnyas. Inom jordbruket och livsmedelsnäringen innebär digitaliseringen ett omfattande utnyttjande av digital teknologi och digitalt informationsutbyte mellan olika aktörer. I praktiken möjliggör det kostnadseffektivitet i produktionen, uppdaterad produktionsstyrning, spårbara produkter med en jämn kvalitet och produkter som är konkurrenskraftiga inom exporten. Vid sidan av teknologin omfattar digitaliseringen också informationshantering och avtalsbaserat informationsutbyte. När det gäller värdenätverken måste man fundera på i synnerhet insamling och lagring av information, informationsflöden och informationsutbyte, rätten att använda information samt nya sätt att använda information. En sak är säker: även den finländska matkedjan kommer att utsättas för störningar. Det är sedan en fråga om vilja huruvida den finländska matkedjans roll i denna utveckling är att vara pionjär eller enbart hänga med.

”Näthandeln med mat är fortfarande i startgroparna. De digitala plattformarna bör byggas upp på ett sådant sätt att konsumenterna kan få sina produkter så direkt som möjligt utan mellanhänder.”

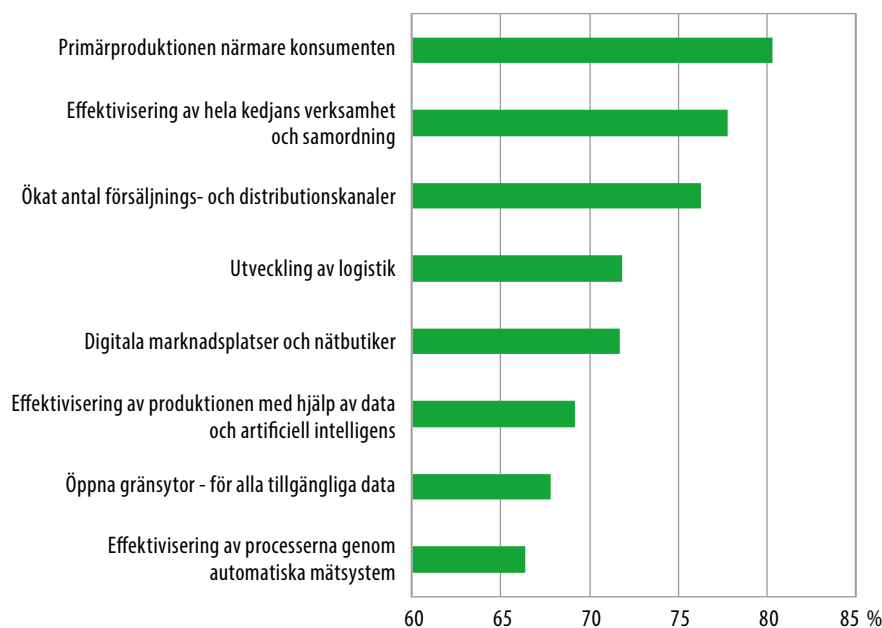
Informationsutbyte skapar ny affärsverksamhet – även för gårdarna

I dagens långt utvecklade matkedja är producenterna på många sätt beroende av mellanhänder som levererar matprodukter till livsmedelsindustrin och konsumenterna. Samtidigt har konsumenten varit den sista länken i kedjan. För att den splittrade matsektorn ska

kunna dra nytta av digital teknologi krävs det att datateknik och automation tas i bruk på ett brett plan i nätverken. För att information ska kunna delas mellan olika aktörer behövs det plattformar, såsom digitala handelsplatser (t.ex. det nyinrättade viljatori.fi), med hjälp av vilka producenterna kan sälja produkter eller tjänster samt stärka det direkta kundförhållandet till konsumenterna inte bara i Finland utan också internationellt. Ett effektivt utnyttjande av plattformsekonomi och digitala värdenätverk ger primärproduktionen en utmärkt möjlighet att utbyta information sinsemellan, bilda nätverk och erbjuda nya tjänster samt en metod att förbigå traditionella mellanhänder. Till och med byråkratin med anknytning till stödövervakningen kan minskas. Som en del av den större samhälleliga kulturförändringen mot öppnare data måste man också se ett klart kommersiellt värde i de omfattande datalager som ackumulerats på gårdarna.

Digitala värdenätverk till förmån för producenten och konsumenten

Redan idag samlas en betydande mängd information av olika slag in i matkedjans olika delar, bland annat om djur, maskiner, åkrar, energiförbrukning, väster och miljöåtgärder. Ett helt eget kapitel med tanke på matkedjan är den konsumentinformation som ackumuleras i handeln och utnyttjandet av den i produktionsstyrningen. Vi är nu på väg mot en framtid där konsumenten står i centrum för matproduktionen (bild 22). Bättre förståelse för kundens behov gynnar både producenten, handeln och konsumenten. Detta ger både producenten och konsumenten en mångsidigare roll i matproduktionens värdenätverk.

Bild 22 Vad är viktigast för att kunna utnyttja digitalisering, artificiell intelligens och data eller plattformsekonomi? De mest brådskande frågorna.

Deltagarna i idémötet lyfte fram en närmare kontakt mellan konsumenten och producenten som den viktigaste och mest brådskande nyttan med digitaliseringen. Konkret motiveras detta såväl av de fördelar som den ökade informationen medför som av konkreta direkta kontakter, till exempel för att öka direktförsäljningen med hjälp av elektroniska plattformar. I fråga om dessa möjligheter kan också all övrig utveckling som digitaliseringen medför till exempel inom ordnandet av logistiktjänster, inte enbart med tanke på matkedjan, stärka dessa möjligheter vad gäller den enskilda producenten och olika sammanslutningar av producenter. Nya möjligheter uppstår också genom utveckling av olika tilläggstjänster i anslutning till primärproduktionen. Möjligheterna att utveckla verksamheten på ett databaserat sätt uppfattas tillsvidare som ännu mer avlägsna av en majoritet av deltagarna i idémötet.

En stor fråga i framtiden är hur man ska genomföra ett informationsutbyte som genomsvär hela värdenätverket för maten så att alla parter gynnas och verksamheten och samordningen i värdenätverken effektivteras. Informationsutbyte mellan parterna gör det också möjligt att skapa helt nya databaserade affärsfunktioner och servicekoncept. För att dra nytta av digitaliseringen inom matsektorn måste följande områden främjas: förtydliga spelreglerna i fråga om rätten att hantera och använda data, utveckla sätt att identifiera och hantera materialens och produkternas kvalitet redan från och med primärproduktionen, pröva nya verksamhetsmodeller som kräver nya tankesätt, utveckla det teknologiska kunnandet och delta i uppbyggande av infrastruktur som stöder nya verksamhetsmiljöer.

"De digitala möjligheterna att dela och utnyttja information bör förbättras ytterligare. Odlarnas (och även andra aktörers, bl.a. rådgivningens) beredskap att utnyttja digital information ska förbättras genom att tillhandahålla ännu mer utbildning."

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Den inhemska matsektorns delaktighet i arbetet med att utveckla digitala verksamhetsmiljöer måste främjas.

Ett hinder för digitaliseringen är beroendet av etablerade verksamhetsvägar, vilket leder till att man fastnar i tidigare val, lösningar och verksamhetsmodeller. En omfattande förnyelse av matsektorn är möjlig, men den förutsätter en systematisk och kraftig satsning uttryckligen på digitalt kunnande och ledning av värdenätverk, men också på utveckling av infrastruktur. Ett väsentligt förbättringsbehov gäller också jordbruksförvaltningen. Jag rekommenderar att ett delvis statsägt företag, Cinia, ges ansvaret för att leda uppbyggandet av infrastruktur tillsammans med intressentgrupper inom jordbrukssektorn.

2. Finland strävar efter att bli världsledande inom tillämpning av artificiell intelligens

Detta mål ska fastställas så att det gäller utnyttjande av digitalisering i allmänhet, inklusive hela värdenätverket för mat. För att det ska vara realistiskt att uppnå målet förutsätts tillgång till öppna data som delas baserat på avtal. I fråga om matkedjan bör man separat utreda vilka data som – med kundens/ producentens tillstånd – kan göras tillgängliga och utnyttjas som öppna data i hela kedjan. Jag rekommenderar att Befolkningsregistercentralen, som administrerar tjänsten avoindata.fi, tillsammans med jord- och skogsbruksministeriet och Naturresursinstitutet åläggs att utreda vilka jordbruksdata det är möjligt att göra tillgängliga för alla. Målet ska vara att det finns data som kan göras tillgängliga!

3. Vi deltar i det europeiska utvecklingsarbetet inom ramarna för Digital Innovation Hub (DIH)

För närvarande satsar EU hårt på en digitalisering av olika sektorer, bland annat jordbruket och livsmedelsindustrin, som en del av strategin för den digitala inre marknaden i Europa. Den inhemska sektorns deltagande i arbetet med att utveckla sådant kunnande och digitala verksamhetsmiljöer ska främjas. Jag rekommenderar att VTT påförs skyldighet och ansvar att inkludera forskningen och förvaltningen inom jordbrukssektorn samt övriga intressentgrupper i det digitala utvecklingsarbetet.

4. Jordbruksföretagarnas kompetens- och servicecentrum, som jag föreslår i punkt 21, ska ansvara för att se till att

- Gårdarna har tillgång till enhetlig digital teknologi som är så ny som möjligt.
- Gårdarna har förmåga och övrig beredskap att utnyttja ny teknologi i fullständig omfattning.
- Gårdarnas ekonomiska läge och exportkonkurrenskraft förbättras genom utnyttjande av digitala värdenätverk.
- Deltagandet i det europeiska DIH-utvecklingsarbetet (Digital Innovation Hub) säkerställs.

20 Innovationer och specialisering går hand i hand med konsumentorientering

Den globala befolkningsökningen, klimatförändringens konsekvenser och förändringarna i konsumenternas sätt att köpa och konsumera mat skapar ett tryck att förnya matproduktionen. Enligt det internationella naturresursinstitutet (WRI) kommer behovet att producera mat 2050 att förutsätta en ökning på så mycket som 70 procent jämfört med idag. Hur ska primärproduktionen, förädlingen och matdistributionen utvecklas så att vi kan svara på den ökande efterfrågan på ett hållbart och säkert sätt?

Innovationer och specialisering löser inte ensamma lönsamhetsproblemet inom det finländska jordbruket. Trots detta kan tillräckligt mod, fördomsfrihet och initiativförmåga betyda mycket för en företagarfamilj. Både vad gäller inkomst och framgångsglädje. Naturförhållandena i Finland, klimatförändringen, vårt kunnande, teknologiutvecklingen, den goda basinfrastrukturen och det förändrade konsumentbeteendet är faktorer som skapar en gynnsam referensram för gårdarnas specialisering och innovationer överlag.

Foodtech och Agritech är benämningar på nya branscher som revolutionerar matproduktionen. Till exempel utvecklingen av vertikalodlingar, robotiseringen av jordbruket och proteinprodukter som ersätter kött är en följd av teknologiutvecklingen. Investerarnas allt större intresse för dessa sektorer påskyndar företagsutvecklingen och ökar kapitalet. Enligt AgFunder, som är den ledande aktören inom området, gjordes investeringar till ett värde av nästan 10 miljarder euro 2017 och finansieringens omfattning har tredubblats under de senaste fem åren.

”På längre sikt kan man genom satsningar på innovationer som förnyar distributionen och försäljningen åstadkomma en genuin förändring genom att skapa möjligheter för nya produkter och servicemodeller. Ny teknologi som stöder sig på digitalisering kommer säkert att stå i centrum för denna utveckling.”

Finland har inte råd att hamna efter i utvecklingen. Många strukturer som uppstått inom matkedjan har favoriserat produktionsfokuserad verksamhet. Det nuvarande stödsystemet upplevs fokusera på upprätthållande av den nuvarande produktionen, i stället för att uppmuntra till att pröva nya verksamhetssätt. I Finland bedrivs en högklassig grundläggande forskning, som skapar en grund för utvecklingen inom branscherna Foodtech och Agri-tech, men det behövs mera satsningar och samarbete inom forskningsförsök, kommersialisering av forskning och tillförande av kapital till företagen.

För att primärproduktionen ska kunna övergå från produktionsorientering till konsumentorientering måste man veta vad de nuvarande konsumenterna vill ha. Som stöd för detta behövs det data och insikt om konsumentbeteende, vilket emellertid uppfattas som utom räckhåll för små aktörer. Dessutom behövs det nya sätt att göra konsumenterna delaktiga i utvecklingen av matproduktionen. Användning av nya produkter, tjänster och alternativa distributionskanaler kräver nytt kunnande av företagarna, t.ex. inom marknadsföring, något som redan finns hos många innovativa producenter. Då behövs det nätverksbildande, samarbete och utbyte av bästa praxis mellan företagarna med hjälp av högklassig rådgivning och forskning. Myndigheterna utför ett viktigt arbete i fråga om säkerställande av kvaliteten, men de förväntas också vara fördomsfria när det gäller införande av nya verksamhetssätt.

”En ökning av förädlingsgraden ger mervärde och förädlingen kunde i allt större utsträckning genomföras i samarbete med konsumenterna. Det kräver transparens, men engagerar säkert konsumenterna.”

Deltagarna i idémötet ansåg att den mest brådskande hjälpen med lönsamhetsproblemen, också i fråga om teman med anknytning till innovationer och specialisering, kan fås genom lösningar som stöder nätverksbildande mellan producenter sinsemellan och med andra aktörer samt genom att bygga upp verksamhetssätt, kanaler och innehåll för försäljning och marknadsföring som är gemensamma för producenterna. Strukturella lösningar med anknytning till dessa helheter har behandlats i andra delar av denna rapport. Under diskussionerna i samband med idémötet nämndes inom detta ämnesområde också en betydligt effektivare verksamhetsmodell för ett mer omfattande utnyttjande av resultaten från forsknings- och utvecklingsprojekt samt finansierings- och verksamhetsmodeller för snabbt genomförande av olika typer av försök.

Sammanfattning av svaren på följande fråga som ställdes under idémötet: Sammanfattning av svaren på frågan ”Hur kan man dra nytta av alla fördelar med innovationer och specialisering?”:

Bild 23 Hur kan man dra nytta av alla fördelar med innovationer och specialisering? De mest brådskande frågorna.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. För att öka kundförståelsen ska data om konsumentbeteende som handeln förfogar över öppnas för tredje parter med separat tillstånd av kunden. Samma förslag beskrivs ovan i punkt 8.
2. Jag föreslår att utbildningen inom livsmedelsbranschen på universitetsnivå i Finland inriktas på att i högre grad utveckla verksamhetssätt som gynnar matkedjan. Helsingfors universitet och Aaltouniversitetet bör inrätta en gemensam innovationsplattform med fokus på food- och agritech.
3. Jag föreslår att Luke, för att uppmuntra producenterna att använda nya produktionssätt och arter, tar på sig ansvaret för att utvidga artförsöksverksamheten till nya produktionsväxter som inte omfattas av det nuvarande stödsystemet.
4. Jag föreslår att det nya kompetens- och servicecentret för jordbruksföretagare åläggs att utveckla rådgivningen, utbildningen och finansieringssystemet i syfte att bättre stöda t.ex. en omstrukturering av gårdarnas verksamhet.

21 Även aktörerna inom forskning, utbildning och rådgivning måste ta ansvar för att förbättra jordbrukets lönsamhet

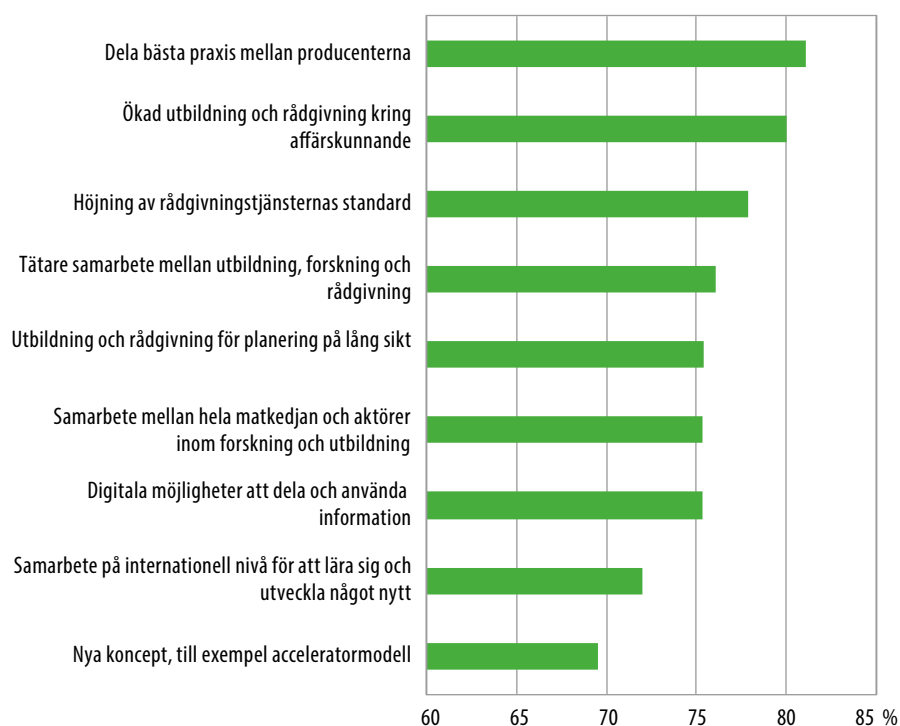
Forskningen, utbildningen och rådgivningen inom jordbrukssektorn står också inför en klar kulturförändring. Under hörandena i samband med mitt utredningsarbete framträdde en klar missnöjdhet med dagens utbildningsutbud och i synnerhet med rådgivningstjänsterna. Även den svaga integrationen mellan forskningen, utbildningen och rådgivningen lyftes fram. Den svaga lönsamhetsutveckling som länge pågått inom jordbruket väcker också frågor om genomslagskraften hos forskningen inom branschen samt rätt allokering av resurser och förmåga att kommersialisera forskningsresultat. Tyngdpunktsområdena för jordbruksforskningen har inte definierats tillräckligt tydligt. Forskningsobjekt som främjar produktivitet och lönsamhet har hamnat på en lägre finansieringsnivå. De splittrade rådgivningsorganisationerna för jordbruket har försvårat förankringen av forskningsdata och utvecklingen av rådgivningstjänster på det sätt som utvecklingen på gårdarna förutsätter.

Deltagarna i idémötet ansåg att helheten som omfattar forskning, utbildning och rådgivning inte alltid svarar på det praktiska behovet, i synnerhet vad gäller kunnande inom affärsverksamhet. Den långsiktiga verksamhetsplaneringen körs över av lösryckta projekt eller utvecklingsåtgärder och det går inte att få en överblick över helheten som omfattar fortlöpande utveckling och ledning av en lönsam affärsverksamhet. I responsen som togs emot via idémötet betonades bland de mest brådskande frågorna även vikten av att odlarna delar med sig av bästa praxis. Det verkar som att vi inte har haft någon användbar verksamhetsmodell för detta ändamål. Det är oundvikligt att en verksamhet som är ostrukturerad och baserar sig på enskilda aktiva individers roll ofta förblir ogenomförd på grund av produktionsrelaterad brådska. I fråga om de grundläggande lösningarna bör digitala möjligheter utnyttjas bättre i delningen av fungerande modeller och praxis. Verksamheten som sker ansikte mot ansikte bör koncentreras till delning av bästa praxis

mellan producenterna och i fråga om rådgivningen och utbildningen direkt till sådant som betjänar producentens affärsverksamhet med beaktande av särdragen hos producentens situation.

”Framgångsrika odlare ska dela med sig av god praxis. Det sker ännu i allt för liten utsträckning och i för små kretsar.”

Sammanfattning av svaren på följande fråga som ställdes under idémötet: ”Vad är mest brådskande att satsa på för att kunna dra nytta av forskning, utbildning och rådgivning?” (enligt betydelse).

Bild 24 Hur utnyttjar vi bäst forskning, utbildning och rådgivning för att förbättra matproduktionens lönsamhet? De mest brådskande frågorna.

Verksamhetsmodellen för forskning, utbildning och rådgivning står inför en snabb helhetsreform

Strukturomvandlingen inom jordbruket framskrider snabbt och lönsamheten försämras kontinuerligt, vilket kräver nya lösningar för att ordna affärsverksamheten och organisera produktionen vid de finländska gårdarna. De finländska gårdarna behöver i särskilt hög grad kunskande inom företagsledning och företagsekonomi samt införande i praktiken av de nya möjligheter som forskningen erbjuder. Gårdarna har ett stort behov av att ta i bruk ny information och teknologi. Jordbruket och matkedjan tillhör de branscher där

utnyttjandet av ny teknologi å ena sidan gör det möjligt att effektivisera produktionen och verksamhetsmodellerna i betydande utsträckning, men å andra sidan straffar de företagare som inte tar till sig den nya teknologin tillräckligt snabbt. Till exempel automation, robotik, IoT-system (Internet of Things), utnyttjande av big data samt molntjänster kan under de kommande åren öka jordbruksproduktionens effektivitet till en helt ny nivå.

Målet bör, förutom en effektiv och lönsam verksamhet, också vara en miljövänlig och hållbar matproduktion inklusive relaterade affärsverksamhetskoncept. Finlands nuvarande modell för utbildning, forskning och rådgivning inom jordbrukssektorn förmår inte på ett heltäckande sätt betjäna jordbruksföretagarna i ledningen av företagsverksamheten och tillägnandet av ny forskningsinformation och teknologi. De stora utmaningarna inom branschen förutsätter en omfattande uppdatering av modellen för utbildning, forskning och rådgivning samt i anslutning till detta nytt kunnande och stärkande av det internationella samarbetsnätverket.

Utifrån mina höranden och responsen under idémötena bedömer jag att utbildningen som studerande inom jordbrukssektorn får på både universitetsnivå och yrkeshögskolenivå måste modifieras avsevärt vad gäller utbildningshelheternas innehåll så att de svarar på dagens behov. Det finns ett tydligt tryck på att förnya undervisningshelheterna som behandlar affärsverksamhet och framför allt på att väsentligt öka dessa helheters betydelse i utbildningen på olika stadier.

I den respons jag fått fästs det också vikt vid jordbrukssektorns nuvarande betydelse och de senaste årens utveckling vid Helsingfors Universitet. Uppmärksamhet fästs bland annat vid Finlands Akademis rapport Vetenskapens tillstånd 2018, enligt vilken undervisnings- och forskningspersonalen inom jord- och skogsbruksvetenskaper räknat i årsverken minskade med så mycket som 29 procent åren 2012-2017, då den motsvarande genomsnittliga minskningen för hela universitetet var 4 procent.

Rådgivningen väcker diskussion och oro

Jag vill med eftertryck betona att de nuvarande och mycket framtidsinriktade rådgivningstjänsterna som tillhandahålls för jordbruksföretagarna är en kritisk framgångsfaktor för hela näringen. I sin nuvarande form har service- och stödfunktionerna inom jordbruket varit verksamma utan tillräcklig och högklassigt samordnad styrning. Jordbruksföretagarna får splittrad experthjälp från olika källor. ProAgria, mejerierna, kötthusen, spannmålsköparna, bokföringsbyråerna, leverantörerna av produktionsredskap samt privata rådgivare och konsulter tillhandahåller tjänster för odlarna, men fältet är splittrat i förhållande till sin storlek. Med stöd av den respons jag fått råder ett stort missnöje bland odlarna vad gäller rådgivningens kvalitet.

”Rådgivningen har inte över huvud taget hängt med i den snabba utvecklingen. Rådgivningen har i bästa fall stor betydelse med tanke på ekonomin, men också med tanke på välbefinnandet. Här behövs en total höjning av nivån. Rådgivningen och den forskning som genomförs med skattemedel måste komma närmare varandra. Rådgivarna bör få utbildning om nya verksamhetssätt varje år, vid behov flera gånger per år. I samband med detta borde informationen delas snabbt och på ett sätt som utvecklar nya verksamhetssätt. Sammankopplat med digitalisering, dataplattformar och nya innovationer.”

Den långvariga svaga lönsamhetsutvecklingen inom det finländska jordbruket, som nu upplever en lönsamhetskris, kräver snabba och heltäckande lösningar för en högklassig omorganisering av rådgivningen. Utan den kan lönsamhetskrisen inte övervinnas. Säkerställande av en rådgivning som håller jämn kvalitet såväl regionalt som i fråga om olika produktionsriktningar och storleksklasser ska vara föremål för särskilt intresse från statsmaktens sida, eftersom en betydande del av den nuvarande jordbruksrådgivningen finansieras med skattemedel.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG

1. Jag föreslår att ett kompetens- och servicecenter för jordbruket inrättas i anslutning till Naturresursinstitutet (Luke), och att heltäckande kunskap samlas till centret som stöd för jordbruksföretagens ledning och utveckling.

Kompetens- och servicecentret skulle bl.a. ha till uppgift att:

- i fråga om åtgärder som styr den praktiska verksamheten åta sig det centrala ansvaret för att jordbruket är en framgångsrik näring i Finland även i framtiden
- ansvara för att de nationella service- och stödåtgärderna för jordbruket är enhetliga. Detta oberoende av vem som sist och slutligen tillhandahåller själva tjänsten för gården.
- säkerställa att de finländska jordbruksföretagarna kan utnyttja den senaste kunskapen och teknologin på sina gårdar så effektivt och ekonomiskt som möjligt.
- stöda företagarna på ett övergripande sätt i ledningen av jordbruksföretaget, den ekonomiska styrningen och främjandet av en lönsam verksamhet samt hjälpa företagen att hålla sig i spetsen av forskningen och den teknologiska utvecklingen.
- främja integreringen av datalager baserade på olika organisationers ekonomi- och realprocesser för att utveckla analysystem och -verktyg som betjänar ledningen av jordbruket.
- lyfta ett nästan outnyttjat verktyg till en helt ny nivå, dvs. spridningen av de mest framgångsrika gårdarnas bästa praxis för utnyttjande av andra gårdar.

- fungera som ”brobyggare” mellan forskningen, rådgivningen och jordbruket i praktiken. Förutom att bedriva forskning och rådgivning ska centret också delta i utbildningen på yrkeshögskolenivå och övrig nivå inom sektorn samt utvecklingen av utbildningen.
- säkerställa att man får ut ännu mer ur både de befintliga och de nya internationella nätverken och den omfattande gemensamma forskningen för att kunna garantera att bästa praxis lyfts fram för tillämpning i Finland.

Kompetens- och servicecentrets genomslagskraft, tillförlitlighet och nytta för jordbruksföretagen bygger på sakkunnigt och mångformigt expertkunnande. Säkerställande av resurser till kompetens- och servicecentret är ett villkor för att förnyelsen ska lyckas. Till centret ska man rekrytera kompetens inom affärsledning, affärsekonomisk planering och finansiering, ekonomiledning, uppföljning och tolkning av ekonomiska nyckeltal, riskhantering, marknadsföring och avtalspraxis samt lagstiftning och beskattning. Centret ska ha en stark roll i synnerhet som utvecklare av affärsekonomiska analysverktyg för jordbruksföretagarnas behov. På motsvarande sätt ska experter på teknologi och förankring av forskning rekryteras inte bara från forskningssektorn, utan också inom digitalisering, automation, robotik, IoT-system, hantering av geografiska data, molnteknologier, säkerhet och användbarhet.

Kompetens- och servicecentret ska svara på kommande behov och utveckla experttjänsterna i samarbete med användarna, i synnerhet de professionella finländska jordbruksföretag som för närvarande är föregångare inom sektorn. Centret ska kunna svara på framtida jordbruksföretags-/företagares behov och frågor.

I anslutning till kompetens- och servicecentret finns det skäl att utse en liten styrgrupp bestående av jordbruksföretagare från olika produktionsinriktningar, ett ”odlarråd”. Styrgruppen ska ha till uppgift att delta som assisterande organ i planeringen av centrets verksamhet, valet av prioriterade områden och den direkta förmedlingen av respons från användarkunder.

En omedelbar åtgärd bör vara att i början av 2019 inleda ett utredningsprojekt som stöder inrättandet av kompetens- och servicecentret. Med tanke på kompetens- och servicecentrets verksamhet är det till nytta att närmare klargöra i synnerhet verksamheten inom SEGES i Danmark och Agroväst i Sverige. Både SEGES och Agroväst förankrar både sina egna och andra forskningsinstansers resultat genom rådgivning så att resultaten direkt kan utnyttjas av gårdarna. I utredningsprojektet ska man samla information om dessa organisationers verksamhetsprinciper och deras forskningsportföljer, som innehåller såväl produktionsteknologi, utveckling av produktionseffektiviteten, verksamhetshantering, resursfördelning och ekonomisk uppföljning som andra relevanta teman med anknytning till affärsledning.

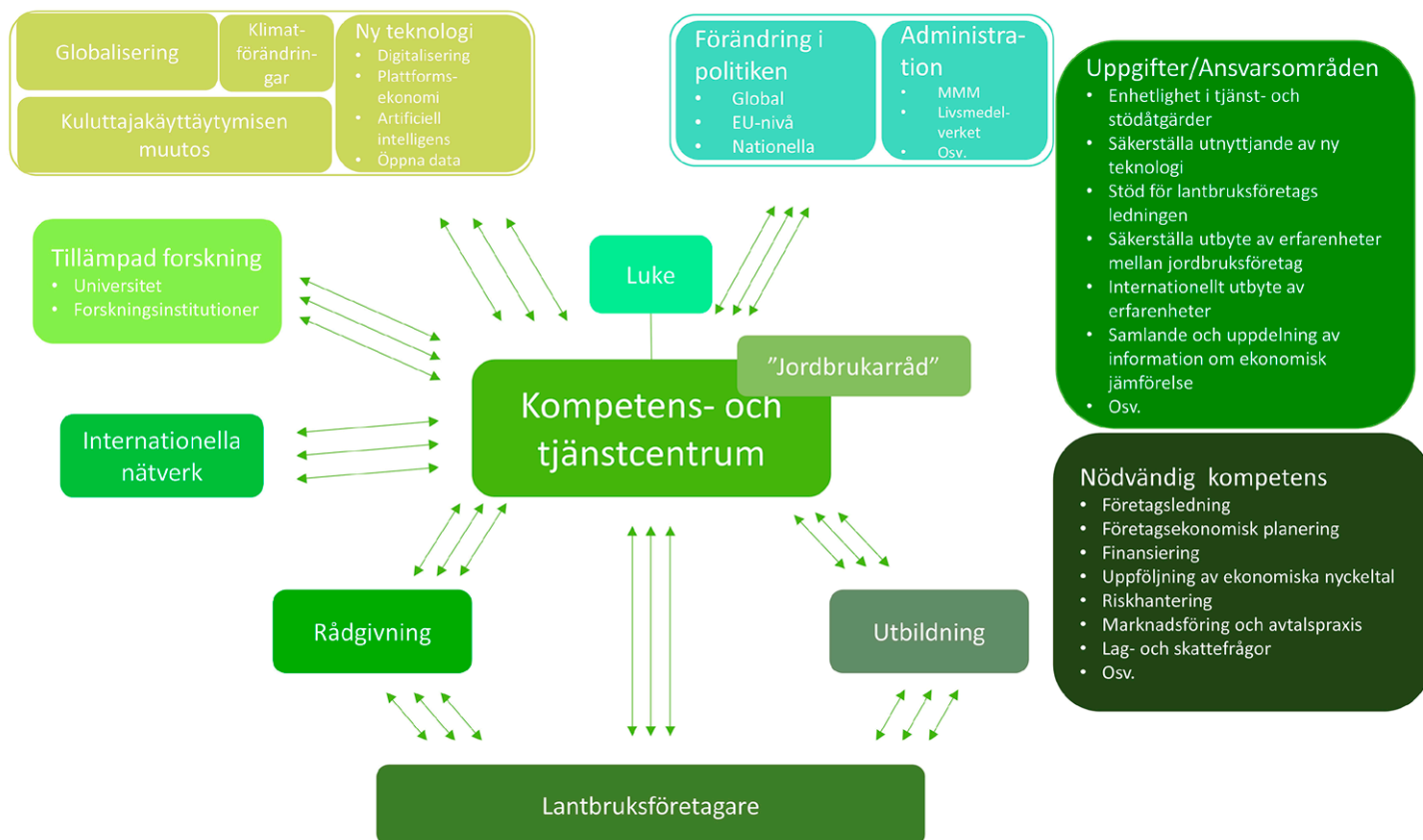

Bild 25 Kompetens- och servicecentrets placering i jordbrukets verksamhetsmiljö

2. Jag föreslår att undervisnings- och kulturministeriet omedelbart inleder en oberoende bedömning av den kvalitativa och kvantitativa nivån på och aktualiteten hos den utbildning inom jordbrukssektorn som erbjuds på olika utbildningsnivåer i Finland. Med stöd av den respons jag fått i samband med hörandena anser jag att det finns ett behov av en sådan bedömning. Samtidigt vill jag betona att ett framtidsinriktat utbildningsutbud skapar den viktigaste och mest hållbara grunden för vårt jordbruks långsiktiga kapacitet att förnya sig och för en sund lönsamhetsutveckling.

3. Jag föreslår att grundprinciperna för anordnandet av rådgivningstjänsten för jordbruket definieras separat, men med nära anknytning till det utredningsarbete om inrättande av kompetens- och servicecentret för jordbruksföretagare som jag föreslår ovan. För att säkerställa en tillräcklig konkurrenssituation föreslår jag att en öppen multiproducentmodell baserad på servicesedlar eftersträvas i första hand i stället för direkt statsstöd.

Det nya kompetens- och servicecentret bör ha tillräckliga verktyg och incitament för att producera ett aktuellt innehåll för olika rådgivningsaktörer samt styra och samordna det praktiska rådgivningsarbete till den del det behövs och samtidigt ansvara för kvalitetsövervakningen av rådgivningen. Det nya kompetens- och servicecentrets rätt att styra och övervaka rådgivningsarbete som bedrivs av andra aktörer skulle grunda sig på stödjande av rådgivningsarbete som fortfarande utförs med skattemedel.

Det befintliga Neuvo2020-systemet är ett bra verktyg för att öka valfriheten inom rådgivningen. Registret över rådgivare inom ramarna för systemet ska utvecklas så att kundtillfredsställelsen hos rådgivarnas kunder öppet kan granskas av de jordbruksföretagare som använder rådgivningstjänsterna. Samtidigt ska den övre gränsen för timdebiteringen för servicesedelbaserad rådgivning höjas jämfört med den nuvarande gränsen (63 euro/timme). Detta skulle tillsammans med informationen om kundtillfredsställelse också säkerställa att den kvalitetsbetonade konkurrensen ökar inom rådgivningsverksamheten riktad till jordbruket.

22 Lönsamhet, uppskattning och ett fungerande avbytarsystem är hörnstenar i odlarens ork

Centrala hörnstenar för producenternas ork är produktionens lönsamhet, uppskattning och erkännande från det övriga samhället, samarbete mellan gårdarna, nätverksbildande i allmänhet och en sakkunnig rådgivning överlag.

Utmaningar med anknytning till det mentala stödet och den mentala orken är vardag för odlarna. Den fördjupade lönsamhetskrisen har år efter år gjort ekonomiska bekymmer till en del av allt flera odlares vardag. Andra frågor är sammanjämkningen av familj och arbete: hur anpassa föräldraledigheter till gårdens årsrytm, var får man kunnig ekonomisk rådgivning eller sakkunnig skuldrådgivning och med vem kan man tala om vardagens bekymmer i förtroende? Ensamföretagaren får inget stöd från en gemensam arbetsgemenskap eller HR.

När det gäller jordbruksföretagarens ork är i synnerhet avbytarsystemet och det nya projektet "Ta hand om bonden" i den offentliga maktens händer.

Avbytartjänsterna, som förnyas under nästa regeringsperiod, måste byggas upp på en nivå som är effektiv och motsvarar framtidens krav. De små gårdarnas behov måste identifieras samtidigt som gårdarna i aktiebolagsform som beskattas med stöd av lagen om beskattning av inkomst av näringsverksamhet måste börja omfattas av avbytarsystemet. När avbytarsystemet förnyas ska man modigt fästa blicken långt in i framtiden. Till priset av en enskild semesterdag med stöd är det möjligt att åstadkomma en heltäckande förändring i odlarens välbefinnande.

Projektet "Ta hand om bonden", som genomförs av Mela och har anknytning till lönsamhetskrisen inom jordbruket, har visat sig vara välfungerande och nödvändigt. Tjänstens användningsgrad är enligt Mela hög och kundresponserna är positiva. Om de ekonomiska

utmaningarna inom jordbruket och den djupgående omvälvningen inom sektorn ännu fortsätter under en lång tid, finns det goda grunder för en etablering av projektet åtminstone delvis.

UTREDNINGSPERSONENS FÖRSLAG:

1. Jag föreslår att avbytarsystemets nuvarande struktur modigt ska genomlysas i samband med att avbytarsystemet förnyas. Hur ser det stöd ut som dagens jordbruksföretagare behöver? Borde man i stället för semesterdagar med stöd rikta resurser till företagarträning ett heltäckande stöd för psykiskt och fysiskt välbefinnande eller regelbundna möten som stöder välbefinnandet med sakkunniga inom hälsovården?
2. Det bör undersökas om det redan nu finns beredskap att övergå till en servicesedelbaserad multiproducentmodell inom anordnandet av avbytartjänster.
3. Jag föreslår att projektet "Ta hand om bonden" etableras i fråga om de förebyggande åtgärderna och att stödformerna samordnas med avbytarsystemet som i sinom tid kommer att förnyas.
4. Vi ska fortsätta att tillämpa verksamhetsmodellen som fokuserar på krisåtgärder i projektet "Ta hand om bonden" tills lönsamhetskrisen inom jordbruket har förbättrats till en mer stabil nivå, så att vi kan säkerställa att en utmattad person styrs till rätt hjälp i en situation där personen själv inte har kraft att uppsöka hjälp.
5. Jag föreslår att vi utlyser Jordbrukarens/Matproducentens dag för att hedra de finländska matproducenternas och odlarnas arbete. Farmers' Day är ett vedertaget begrepp till exempel i USA. Låt oss samtidigt göra Jordbrukarens/Matproducentens dag till en flaggdag.

23 Jordbruket är också en lösning på bekämpningen av klimatförändringen

Det är självklart att jordbruket och matproduktionen hela tiden blir föremål för fler intressen som inte är begränsade enbart till å ena sidan produktion av råvaror eller å andra sidan själva tillgången till mat. I framtiden kommer ekologiska och sociala synvinklar samt synvinklar som gäller kulturell hållbarhet att i allt högre grad lyftas fram vid sidan av det ekonomiska perspektivet. Jordbruket måste tydligare än idag kunna visa vilka miljöfördelar jordbruksproduktionen medför och vilka åtgärder för att bekämpa klimatförändringen jordbruket förmår vidta. I det långa loppet måste matproduktionen vara kolneutral.

Om utsläppshandeln utvidgas till att omfatta jordbruket öppnas nya, kanske också stora, förtjänstmöjligheter för den finländska primärproduktionen. I mitt utredningsarbete behandlar jag inte i någon ytterligare utsträckning förbättringen av jordbrukets lönsamhet med utgångspunkt i bekämpningen av klimatförändringen. Jag konstaterar att både förbättringen av jordbrukets lönsamhet och bekämpningen av klimatförändringen är fakta och att båda måste främjas på ett målmedvetet sätt. Det viktigaste är att dessa områden inte uppfattas som motsatser till varandra. Både i fråga om attityderna och i fråga om verksamheten måste vi kunna förnya oss på ett sätt som också i praktiken syftar till att jordbruket snarare är en lösning än ett problem i förhållande till klimatförändringen. På det stora hela måste allt som görs för att förbättra jordbrukets lönsamhet, antingen på marknadsvillkor eller via stödpolitiken, ske i harmoni med bekämpningen av klimatförändringen.

24 Under den nya programperioden måste det göras modiga val för att allokera stöden till genuin matproduktion

I början av utredningsarbetet uteslöt jag stödpolitiken från utredningen, men under processens gång har jag av naturliga skäl varit tvungen att inkludera stödpolitiken. Den mest talande och kritiska responsen fick jag av jordbruksföretagare som tar en tydlig företagar-risk, utvecklar och utvidgar sina livskraftiga gårdar samt gör investeringar. De nuvarande stödformerna uppfattas som orättvisa och icke-motiverande av dessa investerande jordbruksföretagare som tror på framtiden. Det är väsentligt att vara medveten om att man bör lyssna på just dessa företagare, eftersom den finländska matförsörjningens framtid till stor del vilar på dem.

De nationella målen för jordbrukspolitiken i Finland har i stora drag varit likadana under hela det tjugo år långa EU-medlemskapet. Vi har fört en försvarskamp mot EU, där det mest centrala målet har varit att kompensera den permanenta konkurrensnackdel som de naturliga förhållandena medför för det finländska jordbruket. Överlag har det direkta stödet till jordbruket samt stödets karaktär och omfattning under EU-tiden haft stor betydelse i allmänhet och en särskilt betydande roll just för tryggheten av produktionens förutsättningar i olika delar av landet och inom olika produktionsinriktningar.

På sitt sätt har den stora betoningen av stöd i allt jordbruk och i diskussionen om utvecklingen av jordbruket överraskat mig. Jag anser att vi delvis har hamnat i en osund situation, där ett mycket kraftigt stödbaserat tänkande – till och med enbart en maximering av stöd – har en benägenhet att hindra den långsiktiga utvecklingen av framgångsrik företagsverksamhet endast utifrån marknadsintäkter. Samtidigt som jag erkänner att jag är överraskad, tycker jag att odlarnas sätt att agera är förståeligt. Den nuvarande EU-inriktade stödpolitiken leder till just en sådan beteendemodell.

Med tanke på jordbruket i Finland är de nya riktlinjerna som EU-kommissionen publicerade i juni 2018 en potentiell möjlighet för oss. Förnyelsen öppnar ett fönster mot en genuin förändring och en möjlighet att Finland i framtiden ska bedriva en aktivare och mer selektivt målmedveten jordbrukspolitik. Visserligen måste man samtidigt observera att det i det jordbrukspolitiska beslutsfattandet i framtiden i allt högre grad kommer att vara fråga om miljö-, landsbygds-, klimat- och energipolitik samt om hur man ska få dessa områden att dra åt samma håll.

UTIFRÅN DEN RESPONS JAG FÅTT UNDER MITT UTREDNINGSARBETE OCH DEN UPPFATTNING JAG BILDAT MIG MED STÖD AV RESPONSEN FÖRESLÅR JAG ATT FÖLJANDE BEAKTAS I PLANERINGEN AV NÄSTA PROGRAMPERIOD:

1. Upprätta en referensram där man uttryckligen för investerande och matproducerande jordbruksföretagare som utvecklar sina gårdar och tar en genuin risk skapar bästa möjliga förutsättningar för att de motiveras att utveckla sin produktion och uppnår sina mål. Avlägsna konstgjorda tak som genom sin existens leder till komplicerade ägararrangemang i vissa specialsituationer.
2. Var beredda att göra val. Var medveten om och erkänn öppet att stödpolitiken påverkar strukturerna, de livskraftiga gårdarnas utveckling och deras framgång även utanför stödpolitiken. Sluta att stöda skenbar odling. Förutsätt tillräckliga försäljningsintäkter från odling som stöd villkor, till exempel på nivån 20 000 euro per år.
3. I samband med omallokeringen av stöd ska det för det allmänna bästa godkännas att producenter som avvecklar sitt jordbruk genom att sälja sina åkrar eller utarrendera dem på rimliga villkor till jordbruksföretagare som vidareutvecklar sina gårdar får en separat ekonomisk ersättning av engångskaraktär.
4. Stödpolitiken bör grunda sig på en gemensam nationell uppfattning om hur det är önskvärt att matproduktionen i Finland ser ut om 10-20 år.
5. Den nya programperioden med sina nya riktlinjer på EU-nivå är också en möjlighet för jordbruksförvaltningen att förnya sina verksamhetsmodeller och förhandlingsmekanismer samt ställa sin risktagning i proportion till nivån i övriga EU-länder.

Bilaga 1. Möten och höranden

Rundabordssamtal

Specialföreningar
Centerns riksdagsgrupps MAPO-grupp
Små livsmedelsförädlare
Professionella inom restaurangbranschen, offentliga och privata

Verkstäder

Digitalisering
Innovationer och specialisering
Out-of-the-box
Produktivitet
Export
Export 2

Evenemang i landskapen

Kiuruvesi
Kuhmo
Villmanstrand
Lieksa
Mustiala
Nyslott
Seinäjoki

Besök hos gårdar och företag

Jouni Kaartinen, Mallaspossu
Koskenojan tila
Munax Oy
Pekka Vehviläinen, lökproducent
Timo Heikkilä, svinföretagare

Möten

MTK

Juha Marttila

Valio

Annika Hurme

Vesa Kaunisto

Lidl

Lauri Sipponen

Raisio

Pekka Kuusniemi

SOK

Taavi Heikkilä

Apetit

Juha Vanhainen

Fazer

Christoph Vitzthum

Kesko

Mikko Helander

ETL

Annika Hurme

Jari Elonen

Jari Latvanen

Pia Pohja

ProAgria

Juha Nuutila

HKScan

Jari Latvanen

Kati Rajala

Mikko Saariaho

Pia Nybäck

Atria

Juha Gröhn

Food From Finland

Esa Wrang

Landsbygdsverket

Antti-Jussi Oikarinen

Juustoportti

Timo Keski-Kasari

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund

Jonas Laxåback

Mats Nylund

Mårten Foss

Thomas Antas

Atria

Jaakko Kohtala

Luke

Harri Mäki vuokko

Boreal Växtförädling

Markku Äijälä

Merja Veteläinen

Fjäderfäförbundet & Finlands Broilerförening

Hanna Hamina

Mika Puotunen

Dagligvaruhandeln

Kari Luoto

Wikli

Anne Idström

Osmo Autio

Ada Fresh

Arhi Kivilahti

ProLuomu

Ilkka Alarotu

Marja-Riitta Kottila

Tuomas Salusjärvi

Konkurrens- och konsumentverket

Kalle Määttä

Kirsi Leivo

Olli Kauppi

Föreningen Matinformation

Jaana Kotro

Sari Forsman-Hugg

Tiina Lampisjärvi

Luke

Johanna Buchert

Jyrki Niemi

Finsk Handel

Mari Kiviniemi

Övriga höranden

Antero Vartia

Antti Rinne

Jari Ahlholm, MTK Norra Österbotten

Juha Kivelä

Juhana Vartiainen

Matti Puolimatka

Sami Kilpeläinen

Veijo Heinonen, Kauppahalli24

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2019

- 1 Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa –selvitys
- 2 Saariselvitys 2018
- 3 Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino
- 4 Kansallinen rapustrategia 2017–2022
- 5 Keinoja orgaanisten lannoitevalmisteiden käytön edistämiseen

Jord- och skogsbruksministeriet

Regeringsgatan 3 A , Helsingfors
PB 30, 00023 Statsrådet
mmm.fi

ISBN: 978-952-453-887-9 PDF

ISSN: 1797-397X PDF